

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMLE

SZERKESZTI: DR LANGZI JENŐ

TÁRSSZERKESZTŐ: DR KADOSA MARCEL

Az 1912. évfolyam tárgymutatóját lapunk 20-iki számával fogjuk szétküldeni-

Erdélyi Viktor: A magyar kartellek.

III. A szódakartell.

Foglalkoztunk egy színmagyar kartellel, a szénkartellel, amelynek urai kizárólag a magyar pénzüzetek, foglalkoztunk egy másoddikkal, ahol az uralom megoszlik az osztrák és a magyar tőkészek között, ez a petróleumkartell. És most harmadiknak foglalkozunk egy olyan gazdasági szervezettel, ahol a vezetőség és az érdekeltiség kizárólag osztrák.

A közvéleményben az „idegen tőke” szerepét nagyon eltérően fogják fel. A naivabbak országos veszedelemnek tekintik az idegen tőke megerősödését és hatalmának terjeszkedését, egy más ugyancsak naiv csoport viszont mindent az idegen tőkéktől vár. Egyik állásponthoz sem fűzünk megjegyzést, hanem néhány vázlatos vonással jellemezzük az idegen tőke sajátosságait egy ország gazdasági életében. Az idegen tőke szerepe egyenesen fokmérője valamely ország közéleti rendezettségének. Az idegen tőke gondosan alkalmazkodik az új viszonyokhoz és hibáiban, erkölcsiben aklimatizálódik. Ahol a kormányzás, a közigazgatás és az igazságszolgáltatás normális, az idegen vállalkozó aktív gazdasági tényezővé lesz. Vállalata az illető ország gazdasági életének szolgálatába áll, De, ahol ezek az előfeltételek hiányzanak, ott a külföldi vállalkozó gyarmatorszámban érzi magát és annak megfelelően viselkedik. A külföldi vállalkozók viselkedése úgyszólván érettségi bizonyítványa az illető országnak és ezért minden esetben külön bírálható meg.

A magyar ipar terén elég gyakori jelenség a külföldi tőke, amely külsőségeiben csak annyiban alkalmazkodik a mi viszonyainkhoz, hogy igazgatóságába bevásárolt valami „köztiszteletnek örvendő” hazafit. Az illető lehet mágnás, hogyha csak spanyolfalra van szükség, avagy honatya, hogyha holmi kijárásokat is megkívánnak. És az ilyen vállalatok különösen az iparnak azokon a tereken gyakoriak, ahol a belföldi tőke szakképzett emberek hiányában nem mer vállalkozni. Áll ez elsősorban a vegyi iparra nézve. A külföldi vállalkozó, akinek nagy gyakorlata van ezen a téren, könnyen megcsinálja számadásait, míg a magyar vállalkozó aligha lelkesedik holmi neki ösmeretlen nevű anyag előállításáért, s ez az oka annak, hogy a magyar vegyi ipar terén néhány kisebb próbálkozástól eltekintve, a külföldi tőke dominál.

A vegyi par széles teréről ragadjunk ki egyetlen kartellt, a szódakartellt. A szóda fontos nyersanyaga a vegyi iparosnak, nélkülözhetetlen szükséglete az üvegyártásnak, a szappangyártásnak, a papírgyártásnak, a fehérítő iparnak, a festékgyáraknak, a szövetfestésnek, pamuttisztításnak. Eleken kívül nagy szerepet

játszik a nátronsók gyártásánál, az orvoságok készítésénél és a fémiparban. Vagyis a szódaipar egész sor iparág kiinduló pontja és így az ipar fellendülése szempontjából nagyon fontos. Úgyszólván szabályozóként hat sok iparágra nézve is, megadja a lehetőségét az illető iparágak fejlődésének, avagy azok visszafejlődését idézi elő.

De fontos a szódagyártás más szempontból is. Nyersanyaga a konyhasó. A konyhasó állami monopólium és így végeredményben a kormány szabályozóként működhetik a szódakartellel szemben. Vagyis három tényezővel van dolgunk. A *szódakartellel*, amely az állam ellenőrzése alatt oly anyagot állít elő, amelytől egész sor ipari vállalat sorsa függ.

A szódakartell legfontosabb tagja az österreichisches Verein für Chemische und Metallurgische Produkte, a Bodenkreditanstalt vállalata. Két millió koronás alaptőkéjét nagyrészt tartaléktőkéiből emelte 12 millió koronára és ez az alaptőke is már nagyrészt amortizálódott. A vállalatnak három osztrák gyára mellett van egy magyar telepe is, amelyre új vállalatot is alakított Marosújváron. Akármilyen hosszú is ez a név, ide kell jegyezni, mert már magában véve is jellemző úgy a magyar vállalatra, mint a kartell magyarországi részére nézve. „Magyar ammoniak-szódagyár (Solvay-rendszer) vegyi és metallurmai termékek előállítására alakult osztrák egyesület és társa”. A marosújvári gyár külön a kormány kívánságára épült 1894-ben és a kormány olesó sóval támogatja a magyar ipar eme díszpéldányát.

A kartell második fontos tagja az Erste galizische Ammoniak-Sodafabrik Aktiengesellschaft, ugyancsak a Bodenkreditanstalt vállalata. Ez a vállalat szintén nagyon érdekes. Igazgatósági tagjai sorában helyet foglal báró esetei Herzog Péter is, aki egyik főrésztvényese a vállalatnak. A vállalat alaptőkéje másfélmillió korona, podgorzei gyárát azonban nem maga kezeli, hanem bérebe adta a Solvay-csoportnak évi 450.000 korona bérért. Egy harmadik érdekes kartelltag a Creditanstalt vállalata, az „Adriawerke”. Ez csak a múlt évben alakult és trieszti gyárában tuniszi sót akar feldolgozni.

A szódakartell 1880-ban alakult mint rayon és árkartell és Bécsben közös eladási irodát nyitottak. A magyar piac abban az időben teljesen ki volt szolgáltatva az ausztriai szódagyáraknak és a magyar kormány a vámtarifák tárgyalásánál sürgette egy magyarországi gyár létesítését. A jóakaratot nem lehet elvitatni a magyar kormánytól, míg viszont a naivságot lehetetlen terhére írni. Elvégre azt csak nem várhatja el senki egy magyar kormánytól, hogy gazdasági kérdésekhez értsen és így nem vehetjük rossz néven azt, hogy a magyar gyár létesítését az osztrák kartellnél szorgalmazta. És ennél a pontnál álljunk meg kissé. A magyar kormányban a kezeiben van a sómonopólium, amelylyel nem tud élni (?) A sómonopólium alig hajt hasznot a kincstárnak, míg egy pénzüzetet a sómono-

pólium bérletéből szerez erőforrásokat közismert vakmerő üzletei részére. A sóértékesítésnél elkövetett óriás hibát a kormány részben helyrehozhatta volna, hogyha egy sófeldolgozási iparág létesítésébe maga megy belé, vagyis hogyha maga alapít sóbányái valamelyikével kapcsolatban a kartellen kívül álló szódagyárat. Csak hogy a magyar kormányoknak sohasem volt érzékük ilyen „részletkérdések” iránt és sürgetésükre állami támogatással az Österreichisches Verein épített Marosúvjáron szódagyárat 1894-ben. Egy évvel előbb azonban még egy gyár létesült a monarchiában, a boszniai szódagyár. A bosnyák kormány maga fekdült neki egy vállalat létesítésének és rövid idő alatt fel is épült a lukaveci szódagyár, amely erős árharcot indított a kartell ellen. És amíg a balkáni szódagyár hat évig eredményesen küzdött a kartell kizsákmányolásai ellen, addig a magyar kormány kézzel-lábbal támogatta a kartellt. Szegény nem tehetett egyebet, nem tudta mit cselekszik.

Még javában folyt az árharc, amikor minálunk is összeverődött egy csoport, hogy a kartellel szembe szálljon. Hogy a csoport intencióival előre tisztában lehessünk, felsoroljuk a csoport tagjait. Ezek: Lukács György v. b. t. t., Kornis Károly, gróf és a Lukács-család belső barátja, dr. Mayer Lajos ügyvéd, az erdélyi róm. kath. püspök, a szódakartell és a Lukács-család ügyvédje, Veith Béla, a Bodenkreditanstalt embere és dr. Szüllő Géza ügyvéd, ma buzgó munkapárti képviselő. A csoport három millió koronával megalakította a Dési magyar ammoniak-sziksógyár részvénytársaságot és várt. 1908 óta egyebet sem csináltak, csak egy jégvermet építettek Désen.

Ez volt a helyzet a közelmúltban és a szódaipar terén a következő felek állottak szemben:

1. A kartell, amely nagyrészt amortizált befektetéseivel uralkodott a piacon és nagy befolyása következtében sérthetetlen félnek látszott.

2. A boszniai szódagyár, amely támaszkodva a bosnyák kormány jóakarására az általános ipari haladás érdekében felvette a harcot a kartellel.

3. A magyar „kartellelles” csoport, amely jégvermére támaszkodva várt.

És a harc egész 1910-ig folyt, a 7 korona 20 filléres védővám oltalma alatt. 1910-ig a boszniai szódagyár bebizonyította, hogy életképes vállalat, a kartell elfogadta feltételeit és békét kötött vele. A magyar csoport magára maradt és várt tovább. A várakozásnak a Lukács-kormány vetett véget.

A Lukács-kormány első napjaiban „fedezték fel” a földgázt Erdélyben. A „felfedezés” inkább kellemetlen véletlenség volt a kormánynya nézve, amely az első időben nem is gondolt arra, hogy a földgázt fel is lehetne használni és csak lassanként barátkozott meg a gondolattal. Lukács László mint pénzügyminiszter ragyogó képet festett a földgáz jövőjéről és a vállalkozók megrohanták a minisztériumot földgázért. Egész halom kérvény került a minisztériumba, hónapokon keresztül új iparágak létesítéséről beszéltek, de azért földgázt csak a szódakartell kapott. Még pedig különös arányban. A marosúvjári szódagyár, amely működésben áll és amely az ország szódaszükségletének jórészt maga fedezi, naponta 50.000 köbméter földgázra kapott kötetést, míg a dési névleges szódagyár 80.000 köbméter földgázt kap naponta. Az állami földgázkedvezmény hatása alatt a dési csoport is nekifeküdt a munkának és most már végre maga is épít szódagyárat Tordán. Természetes, hogy a tordai szódagyár nagyrészt a kartell pénzén épül fel és így valószínűleg nem fog kartellelles politikát folytatni.

De van a földgázszubvencionak egy másik oldala

is, a kartell a földgázszubvencióval kapcsolatban egészen új tere terjesztette ki hatalmát. A földgázforrások tői Tordáig, azaz Marosúvjárig a kartell építi ki a vezetékét – állami támogatással és így az egész vidék földgázszükségletét a kartell fedezi. Tőle függ, hogy a 78 kilométer hosszú vonalon kinek ad földgázt és milyen feltételek mellett adja. A pénzügyminisztérium csak azt kötötte ki, hogy a kartell két fillérről drágábban ne adhassa a fogyasztóknak azt a földgázt, amelyet maga héttized fillért kap a forrásnál (pm. 26.472–19-12. Sz.). Hogy miképpen él a kartell hatalmával, annak máris van egy jellemző példája. A tordai iparvállalatok földgázt kértek a pénzügyminisztériumtól saját üzemeik és a város céljaira. A pénzügyminisztérium a kartellhez utasította a kérvényezőket. A kartell kapott az alkalmon és az „érdekeltek”-ből részvénytársaságot alakított a földgáz átvételére. A vállalat az idén, november 23-án alakult meg háromszázezer korona alaptőkével és vezetőségét a következőképpen állította össze. Igazgatósági tagok Betegh Miklós főispán, Sándor János munkapárti honatya, dr. Horváth Miklós vármegyei tiszti főügyész, dr. Szász Pál munkapárti honatya, Lippmann Frigyes, a Walla-cég embere, továbbá a tordai polgármester. A felügyelő-bizottságba már nagynehezen bevettek két érdekelt félt is. Lázár Simon sörgyáros és Fekete Ferenc iparvállalati igazgatót. A különös kis részvénytársaság két filléért veszi át a szódakartelltől a földgázt és „önköltségi” áron bocsájta a fogyasztók rendelkezésére.

Ilyen kerülő utakon jut óriási befolyáshoz a kartell, amelynek magyar csoportja kizárólag állami kedvezményekből él. Önköltségi áron kapja a kincstártól a sót, a szódagyártás nyersanyagát és kedvezményes áron kapja ugyancsak a kincstártól a fűtőanyagot, a földgázt is.

A szódakartell váza a következő:

I. *Osztrák kartell.* Urai a Bodenkreditanstalt és a Greditanstalt. A kartellben magyar érdekelttség báró esetei Herzog Péter.

II. *Az osztrák kartell magyar fiókja.* A marosúvjári gyár, amelynek meghatalmazottja és jogi képviselője dr. Mayer Ödön honatya.

III. *A magyar csoport.* Szöröstől-böröstől az osztrák csoporté, de nevükkel szerepelnek benne magyar országgyűlési képviselők is. (Természetesen csak munkapártiak.)

És a jellegzetes gazdasági csoport háttérében ott görnyed a magyar kincstár és támogat, szubvencionál. Pedig a kartell a magyar iparfejlesztés egyik kerékkötője és óriás jövedelmét Ausztriába viszi. Itt csak néhány emberének ad le belőle alamizsnákat.

Munkáslélektani problémák.

A tudósok újabban a munkások lelkét is kutatásuk tárgyává tették, hogy korunk nagy társadalmi mozgalmának megértését mélyítsék és a modern ipari munkásság gazdasági viszonyaira és társadalmi helyzetére vonatkozó eddigi, inkább nyers és mechanikai természetű vizsgálódásait kiegészítsék. Az egyes munkások önéletrajzeit statisztikai nyomozások követték. Meg akarták állapítani, hogy az ipari nagyüzemek melyek az igényei a munkásság szellemi és lelki képességeit illetően, milyen hatást gyakorol a modern gyári szervezet a munkás egyéniségére, minő a munkás viszonya a munkájához és a munkafeltételekhez, melyek a törekvései, milyen a nemi élete, milyen a viszonya a családhoz és a valláshoz stb. És miután most már a német Szociálpolitikai Egyesület eszközölte vizsgálódások, valamint e Szociálpolitikai Egyesület 1911-

ben Nürnbergben tartott tárgyalásainak jegyzőkönyve a könyvpiacra megjelentek, áttekintést nyerhetünk és végleges véleményt alkothatunk a kétségkívül igen szorgalmas és fárasztó munkát illetően.

A német Szociálpolitikai Egyesület előtt és tőle függetlenül Lewenstein Adolf is próbálkozott a „munkáslélekre” behatolni. Kutatásainak eredménye szintén megjelent a nyilvánosság előtt egy 406 oldalas vaskos kötetben. Nagyfokú dilettantizmusa már a munkásokhoz intézett kérdéseiben is meglátszik: „Élvezetet szerez Önnek a munka?”, „Nem fárasztja ki a folytonos, egyforma munka?”, „Hány órai munka után szokott kifáradni?”, „Gondolkozik-e munkája közben és mire gondol? Vagy egyáltalán képes-e munka közben gondolkodni?”, „Hány órán át dolgoznék szívesen?”, „Mit tenne, ha naponta megfelelő szabad ideje lenne?”, „Mit venne, ha pénze lenne?” stb. A munkások legnagyobb része volt olyan józan és nem adott választ e naiv kérdésekre. A nyert válaszok természetesen egyáltalában nem egybehangzók, a munkások intelligenciájának, valamint politikai és vallási befolyásoltságuk különböző volta miatt. E feleletek teljesen értéktelenek. Bizonyára nincs oly bányász, akinek „élvezetet” szerezne a munka. Sőt minden bizonynyal sok az olyan tudós és művész is, akire nézve nem „élvezetes” a kenyérkereső munka. Melyik munkás tudja, hogy hány óra alatt fárad el? Az egyik munkás azt felelte, hogy nyolc órát szeretne dolgozni, a második, hogy hatot, a harmadik, hogy négyet etc. És mi mindent nem venne a munkás, ha elég pénze volna!

A német Szociálpolitikai Egyesület is elkövette azt a hibát, hogy számszerűleg akart olyasvalamit megállapítani, amire e módszer nem alkalmazható. Már csak ezért sem lehet kutatásainak eredménye a rájuk fordított fáradtsággal arányban. A munkásokhoz intézett kérdéseinek nagy része nem áll magasabb színvonalon a Lewenstein úrénál. Nem csoda, hogy dr. Heiss 3500 kérdőívre csak 181, dr. Schumann 1800 ívre csak 173, dr. Deutsch 2500-ra csak 283 és dr. Darmstädter 4000 kérdőívre csak 100 feleletet kapott.

A Szociálpolitikai Egyesület kutatásainak kudarcát dr. Weber Miksa nürnbergi tanár is elismerte. Weber tanár közlése szerint Kräpelin müncheni tanár, a munkára vonatkozó kutatások lélektani módszerének a megalkotója kétségbe vonta, hogy a hivatásbeli képességek átöröklése terén exakt kutatások több évtized lefolyása előtt lehetségesekké váljanak. De Maria Bernays és mások mégis eszközöltek ily kutatásokat, amelyek természetesen nem jártak eredménnyel. Kräpelin és tanítványainak érdekes kutatásai még egyáltalában nem sikerültek annyira, hogy praktikus alkalmazást nyerhetnének. A munkás lelkiállapota és munkaképessége közti összefüggést és a munka milyenségének az ember lelki életére gyakorolt hatását nem csak a legújabb időkben ismerték fel. A legrégebbi népek tudtak a ritmus hatásairól, már a rómaiak rájöttek arra, hogy a szabad munka többet ér a szolgai munkánál, Marx Károly is behatóan foglalkozott a munka pszichofizikájával. A „Kapital” első kötetének 11. és 12-ik fejezetében a lélektani befolyásoknak a munkaeredményekre gyakorolt hatásáról a szellemes elméletek egész sorára találunk. Kimutatja, hogyan emeli az együttműködés az egyén termelő erejét és rámutatott a hivatásbeli ügyességek átöröklésére is. Sőt nem új dolog Kräpelinnek az a legfontosabb hypothesis sem, hogy a munkának meghatározott változtatgatása az egyéni munkaképességet emeli, mert az elfáradást megakadályozza, Marx tisztára empirikus utón rájött már erre. Akkor még azonban a munka lélektanához szükséges természettudomá-

ny ismeretek hiányossága miatt e jelenségek tudományos magyarázata nem volt lehetséges. Kräpelin most évekig tartó és kísérletekre támaszkodó psychofizikai kutatások alapján felfedezni véli, hogy minden munka megfelelő változást okoz a munkás idegrendszerében, amely átöröklődik és amelyen a hivatásbeli ügyesség nyugszik. Kutatásait kiegészítette tanítványa, Weichardt erlangeni tanár, aki fáradási mérget fedezett fel a testben (kenotoxin), amelynek képződése hygienikus rendszabályokkal megakadályozható. Ugyanez a tanár megfelelő ellenmérget is felfedezett, egy u. n. antikenotoxint. Bármily szellemesek és sokat ígérők is e kutatások, praktikusán egyelőre nem nagy mértékben alkalmazhatók.

De a Szociálpolitikai Egyesület kutatásai két irányban már eddig is figyelemre méltó eredménnyel jártak. Mindenekelőtt bebizonyították, hogy a munka psychofizikáia részére valóban egy új és sokat ígérő terep nyílt meg a társadalomtudományi kutatások terén. Másfelől felhívták a figyelmünket arra a körülményre, hogy az u. n. proletariátus lényegileg nem egységes tömeg, hanem hogy a származás, a munkaszolgáltatás mennyisége, minősége, állandósága, a társadalmi emelkedés esélyei, a világnézet stb. tekintetében roppant változatosságot mutat. Ez utóbbi megállapítást Marxnak a proletariátusra vonatkozó tétéleivel szeretik sokan szembehelyezni, Marx azonban szintén rámutatott már a proletariátus kebelében található jövedelem- és életmódbeli különbségekre, csak hogy tagadta, hogy ez szükségképpen lehetetlenné tenné a proletariátus egységességét. A vagyoni állapot és az igények szerinti differenciálódást nem a Szociálpolitikai Egyesület fedezte fel tehát. A társadalmi emelkedés esélyei igen fontos momentumot alkotnak a munkásság helyzetének a megítélése szempontjából, de éppen az Egyesület kutatásai mutatják, hogy mily kicsiny ez az esély. Nem olvashatunk ki mást dr. Bernays Maria rendkívüli lelkiismeretességgel és roppant szorgalommal összeállított adataiból, amelyeknek jelentősége és hordereje azonban nem arányos a gyűjtésükre fordított fáradtsággal és nem győznek meg az ellenkezőről dr. Schuman Frigyesnek még értéktelenebb kutatásai sem. Dr. Sorer Richárd adatai hiányosak és általánosításai elhamarkodottak. Ez mindaz, amit a Szociálpolitikai Társaság a munkások társadalmi emelkedésének az esélyeit illetően nyújtott. Oly kevés adatnak és oly kis számoknak, mint aminők e kutatásoknál szerepelnek, tudományos értékük nem lehet.

Más kutatásokból alaposabban tájékozódhatunk a „társadalmilag emelkedő” munkásokról. Ezekből hozzátvető pontossággal megállapítható, hogy Németországban a munkásszülőktől származó ipari és kereskedelmi alkalmazottak száma kerek 300,000. A birodalmi statisztika adatai egyáltalában azt mutatják, hogy magánalkalmazottak osztálya erősebben gyarapodik, mint az ipari munkásoké, ami az arányok eltolódására mutat. Ez a körülmény azonban összefügg a technika egész fejlődésével. Amíg a gép egyre több kézi munkát vesz át, addig a munkás mind nagyobb mértékben lesz a termelés irányítójává. Hogy ez az eltolódás a munka minőségében mennyiben jár társadalmi emelkedéssel, arra legújabbban Günther Adolf mutatott rá.*) „A magánalkalmazottak fizetése ma akkora, mint a jól fizetett munkásoké és elég gyakran kisebb a cualifikált munkásokénál.” Existenciájuk is ép oly bizonytalan, mint az ipari munkásoké. Az ipari munkások rétegéből az alkalmazottak rétegébe való felemelkedés tehát több-

*) Die sociale Bewegung der Angestellten. Annalen für Soc. Politikete I. kötet. 716. l.

nyire csak a munkavégzés módja tekintetében jelent csupán változást. A fejlődés menete e szerint nem az, hogy a proletárok polgárokká válnak, ha magánalkalmazottakká lesznek, hanem hogy a magánalkalmazottak lesznek öntudatukban „lelkileg” is proletárokká, aminthogy gazdasági és társadalmi helyzetük alapján már ma nagyobbrészt proletárok.

A munkások hivatásbeli és társadalmi törekvése ebben az „emelkedésben” még semmiesetre sem jut kifejezésre. Az akarás és a lehetőség közt szabályszerűt áthidalhatatlan úr tátong. Azonkívül a legtöbb hivatás lényege ismeretlen marad a fiatal ember előtt. Véletlen betekintések a műhelyekbe, olvasmányok, etc. vannak döntő befolyással, ami már abból is látszik, hogy oly sok fiatalember akar tengerész lenni, noha e foglalkozásról lényegi fogalma nincsen és nem is alkalmas rá.

Amiként az egyesek hivatásválasztása, úgy általában a munkások kiválasztódása sem nyugszik pszichofizikai törvényen. A» munkások eredetére és származására vonatkozó kutatások csak annyit mutatnak, hogy a mai gyári munkások nagyatyái nagyrészt földművesek vagy kézművesek voltak, atyái pedig részben gyári munkások és hogy az egyenesen vidékről jött, tanulatlan, fejletlen intelligenciájú munkások kvalifikált munkára nem alkalmazhatók. Dr. Bienkowski, aki a berlini kábelgyárban alapos kutatásokat végzett, megállapította, hogy a vidéki munkások hatékonyabb munkát végeznek, mint a városi elemek, ha az illető munka nem veszi igénybe a szellemi képességeket, de nagy testi ellenállóképességet tételez fel. A kvalifikált munka esetében ellenkező a viszony. A vidéki munkások nagyrésze a keleti vidékekről származtak. Aki e vidékek népoktatási viszonyait és kulturális színvonalat ismeri, könnyen belátja, hogy ez nem is lehet másképp. Ahol azonban a vidéki népesség jobb iskolai kiképzésben részesül és kevésbé különbözik a városi lakosságtól, mint pl. a Stuttgart melletti falvakban, ott oly különbség nem fedezhető fel.

Tudománytalanok azok a kutatások is, amelyeket Bernays a tavasznak a munkabírársra gyakorolt hatását illetőleg végzett. Szerinte pl. a 25-40 éves tanult munkásnők 14.4, évi átlagban pedig 14.5 pfenniget keresnek félóránként. A hasonlókorú tanulatlan munkásnők tavasszal 11.9 pfenniget kerestek félóránként, az évi átlagban pedig 11.5-et. És ezt a tavasszal mutatkozó fokozottabb nemi gerjedelemre kelljen visszavezetni! A nemi lélektan tanai szerint a nemi ösztön mindenesetre hatással lehet a munkakedvre és a munkabírársra. De ha a nemi ösztön kielégülést nyer, éppen fokozza a munkabírást és csak az ellenkező esetben idézi elő a csökkenését. Ily hatást azonban statisztikailag megállapítani képtelenség.

A Szociálpolitikai Egyesület kutatásai nem gazdagították a munkáslélek tudományát. Kempf Róza kutatásai a fiatal müncheni gyári munkáslányok életéről és Landé Dórái a berlini gépiparban uralkodó munkabérvizonyokról a XX. század elején kétségkívül kiváló és értékes munkák, de a lélektan kutatási módszerei nem találhatók meg bennük. Bienkowski is csak azt állapította meg statisztikai kutatásai alapján, ami az eddigi tapasztalatokból már kitűnt: hogy bizonyos munkaidő leteltével a munkavégzés hatékonysága csökken és hogy a munka tempójának gyorsulásával a bal-eset veszélye növekszik etc. Ezek döntő okok a munkaidő megrövidítése és szünetek tartása mellett. Nincs praktikus értékük azoknak a messzebbmenő felderítéseknek, amelyeket Bernays végzett az elfáradásról, mert nem minden ingadozás a munka végzésében vezethető vissza az elfáradásra. Teljesen elhibázott dolog

volt a munkások kikérdezése alapján törekedni az elfáradás meghatározására.

A munkás lelkét csak akkor ismerhetjük és érthetjük meg, ha a munkásban nem a többi emberektől elütő lényt keressük. Akkor a munkás lelki világát megmagyarázhatjuk tisztára emberi szempontból és nincs szükségünk statisztikai kutatásokra. Élvezetet, életörömet pl. az ember csak oly munkában találhat, amelybe egész énjét beleviheti, aminthogy ez a művész, a tudós munkájánál és némely magas kvalifikációt igénylő munkánál történik. És mégis, úgyszólván egyetlen munkás sem dolgozik teljesen érdeklődés nélkül. A munkás magánélete is csak fokozatilag különbözik a jobb viszonyok közt élő osztályokétól. Jövedelmének emelkedésével egészen természetesen megszépül az ő családi élete, lakása és ruházata is. És egyszerűen naivságra mutat, ha egyes, a Szociálpolitikai Egyesülethez tartozó írók szükségesnek tartják hangsúlyozni, hogy a jobban fizetett munkások tiszta gallérokban és felöltökben jönnek a műhelybe; – miért ne tennék? – Indokolatlan az a gyakran hangoztatott állítás is, hogy a munkások nemi erkölcsi a vagyonos osztályokéitól különböznek. A vagyonos leányok eljegyzésük után rendszerint néhány héttel vagy legföljebb néhány hónappal férjhez mennek, de a munkásleányok gyakran éveken át kénytelenek a vőlegényükkel „menni”, mielőtt házasságot köthetnének. És igazán nem lehet azon csodálkozni, hogy a nemi érintkezés már a házasság megkötése előtt megkezdődik. Ami pedig a munkások társadalmi, vallási és politikai nézeteit illeti, azok természetesen a rájuk irányuló befolyások szerint igazodnak. Magától értetődik, hogy a münchen-glabachi hívó katolikus munkások hisznek isten létezésében, főleg az őket e felől megkérdezni. És azok a válaszok, amelyeket Lewenstein a kérdéseire kapott, nem a munkásoknak mint ilyeneknek a lelki életét tükröztetik vissza, hanem szociáldemokratákét és hívó katolikusokét, akik, intelligenciájuk és olvasottságuk szerint, ügyesen vagy ügyetlenül, szociáldemokrata vagy egyházi nézeteiket juttattak kifejezésre. Ha a munkás lelki életét ebben az irányban akarnók statisztikailag megvilágítani, csak a szociáldemokrata és a keresztény munkásszervezetek taglétszámát kellene megállapítanunk!

Vajda Mihály: A nemzetiségi kérdés mint szociális probléma.

A nemzetiségi kérdésnek centrális jelentősége van Magyarország fejlődése szempontjából. Amikor ezt a tételt kiindulópontul választom, nemcsak arra gondolok, hogy ma a már minden érvéből kifogyott haladásellenes oligarchia a nemzetiségi veszedelem és a magyar szupremácia fenyegetettségének jelszavát veti a tömegek közé, hogy a közfigyelmet a szociális bajokról és azok igazi forrásairól elterelje és egy demokratikus Magyarország képződését meggátolja, hanem hogy a nemzetiségek számát tekintve is, ezt a problémát a magyar állam legfontosabb problémájának kell tekintennünk. De szem előtt tartom az érdekazonosságnak és a sorsközösségnek azt a szövevényes hálózatát is, mely bennünket a nem magyar nemzetiségű polgártársainkkal egybekapcsol és egymásra utal. Amiképen ki vagyunk téve annak a veszedelemnek, hogy a járványos betegségek áterjednek hozzánk az elmaradott kultúrájú nemzetiségi perifériákról, ép úgy kell attól is tartanunk, hogy az ő súlyos gazdasági betegségeik visszahatnak a mi gazdasági életünkre is, hogy az ő kiuzsorázott és kulturális emelkedésben meggátolt elemeink konkurren-

ciája kerékkötőként fog hatni a magyar proletariátus életstandardjának az emelkedésére és hogy a tőlünk kiszoruló retrograd törekvések hívei belekapaszkodhatnak az ő tudatlanságukba és babonás fanatizmusukba. Szemem előtt tartom azt is, hogy a magyar nemzetnek nagy kulturális missziója van keleten, de ezt a misszióját nem végezheti, sőt avval ellentétbe is jut, ha a nemzetiségeknek gazdasági és kulturális emelkedését gátolja, ahelyett, hogy elősegítené. Arra is gondolok, hogy a magyarság jövő fejlődésének egyik alapfeltétele gazdasági és kulturális expanziónk kelet és délfelé, ezt pedig az ellentétek kiélézése megnehezíti. És ha egyszer a nagy nemzetközi konfliktus be talál következni, akkor nem lesz ránk nézve közömbös, hogy jóbarátok vagy halálos ellenségek gyűrűje vesz-e körül bennünket.

Mindezek a megfontolások ma még nem közkeletűek. Elfogultság, szenvedélyek és előítéletek uralkodnak állami létünk e legfontosabb területén. A magyar államférfiak és írók túlnyomó többségét is ezek vezérelték. A nemzetiségi tömegek, írók és szónokok panaszaival nem törődtek. Egyáltalán nem, vagy csak rágal-makkal, lehazaárulózással és börtönnel feleltek rájuk. A szenvedélyek és tévedések beleplántálódtak a lelkek mélyébe és az előítéleteknek és félreértéseknek egész őserdeje vár itt kiirtásra. A felvilágosítók gigászi erőfeszítésére van szükség.

Jászi Oszkár könyve – „A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés.” (Budapest, 1912. Grill kiadása) – új korszak kezdetét jelenti a magyar nemzetiségi kérdés irodalmának a történetében. Azt hiszem, nem csalódom, ha e könyv jelentőségét nem csak abban a közvetlen hatásban keresem, amelyet az olvasóközönség széles rétegeire gyakorol. Nem kevésbé fontosnak látom azt a nagy termékenyítő hatást, amelyet a magyarországi nemzetiségi kérdés irodalmára, a magyar és a nemzetiségi írókra gyakorol, szélesebb perspektívákat, új gondolatokat és összefüggéseket tárva fel előttük és útmutatást adva nekik felvilágosító munkájukban.

Nem lehet a céloom, hogy részletes ismertetést nyújtsak a könyvről. Csak a magyarországi nemzetiségi kérdés szempontjából fogom méltatni, azonban itt sem a részletek elemzésére, hanem a legfőbb szempontok és a könyv szellemének kidomborítására igyekszem a súlyt helyezni.

Az első kérdés, amely felvetődik, így hangzik: Hogyan jön létre és miben áll a nemzetiségi kérdés? Szóról-szóra idézem a szerzőt: „A nemzetiségi kérdés mindenütt a világon – azt lehet mondani – fizikai szükségyszerűséggel lép fel ott, ahol a feudális országból az átmenet a modern ipari, polgári állam felé megtörténik és ahol ez a nagy történelmi folyamat . . . nem egy homogén néptömeget, hanem különböző nyelvű embercsoportokat, nemzetiségeket talál. Vagyis minden országban, ahol nemzetiségek éltek, amelyek a távoli múltban egy fölényes kultúra hatása alatt nem olvadtak egybe és mikor ezekben az országokban a feudalizmusból az ipar felé való átmenet megkezdődik; ott és akkor a nemzetiségi kérdés kikerülhetetlenül jelentkezik.” Ha már most a szerzőnek ezt a tételét hazánkra alkalmazzuk, azt látjuk, hogy nálunk a modern ipari polgári állam felé való fejlődés megindul a XVIII. században, nagyobb lendületet azonban csak a XIX. században vesz. Ebben az időben megvolt tehát nálunk a nemzetiségi kérdés jelentkezésének az első feltétele. De megvolt a második is. Magyarországot már kezdetől fogva több nemzetiség laktá. Fokozta a tarkaságot a telepítések és vándorlások sorozata és betetőzte az az óriási, valóságos népvándorlás, amelynek hazánk a török hódoltság megszűnése utáni korszakban színtere volt. És végül megvolt nálunk a nemzetiségi kérdés je-

lentkezésének harmadik feltétele is. A magyarságnak nem volt oly fölényes kultúrája – és részben kellő ideje és számbeli ereje sem, hogy a nagy idegen nyelvű tömegeket magába olvassa. A nemzetiségi kérdés már most abból az *összeütközésből* született meg, amely az ország lakosságának egymással ellentétes törekvéseiből eredt. A feudalizmusból kiváltotta a nyelv, jogrend, kultúra, gazdasági élet etc. tekintetében egységes, magyar állam felépítésére irányuló törekvéseket. De ugyanezek az okok minden egyes nemzetiségben is létrehozták azt a törekvést, hogy kiki a maga kultúráját kifejllessze, kiképezze és gyarapítsa. Ez vezetett a nemzetiségi kérdést megeremtő összeütközésekre.

A második kérdés, amely most már felvetődik, abban foglalható össze, hogy milyen állást foglalt el a magyar állam ebben az összeütközésben, vagy más szóval, hogy mi a modern magyar állam nemzetiségi politikája? Egyformán bánik-e összes polgáraival vagy tesz-e különbséget közöttük a nemzetiséghez való tartozás alapján? A szerző szerint az utóbbi eset áll fenn. Azt szokták evel szemben felhozni, hogy a magyar állam osztályállam, amely elsősorban a nagybirtokosok és nagytőkések érdekeit szolgálja és« ezek kedvéért kizsákmányolja és elnyomja az állam polgárait, a magyarokat ép úgy, mint a többi nemzetiségeket. Hogy a magyar nép nagy tömegei is a kizsákmányoltság és elnyomottság állapotában vannak, az kétségbevonhatatlan és a szerző nem is akarja tagadni. Az elnyomtatás, a sérelmek általánosak. De nem egyformák. A nemzetiségek részén egy bizonyos jelentékeny *sérelmi többlet* áll fenn, amely a nemzetiségi kérdésnek reális tartalmát megadja. Ez a sérelmi többlet jelentkezik mindenekelőtt abban, hogy a nemzetiségek az állami hatalomból csaknem teljesen ki vannak rekesztve. Az országgyűlésen alig vannak képviselve, a kormányzati, közigazgatási és bírói hivatalokat túlnyomóan magyarokkal töltik be. E sérelemmel függ össze a nemzetiségi közeposztály elnyomott volta, amelyet a magyar uralkodóosztály bojkottja kizár a hivatali, közéleti és társadalmi érvényesülésből. És ez nemcsak a nemzetiségi közeposztálynak, hanem a népnek is sérelme. Az idegen nyelvű közigazgatási szervek gyakran nemcsak lenéznek és semmibe veszik a népet, hanem meg sem értik és gyűlölik. Fokozza e sérelmet a magyarosító iskola, amely arra kényszeríti a tanítót, hogy egy pár magyar név, szó és mondat beszajkóztatásával töltsen el az idő nagy részét és így alacsonyabb kultúrfokon tartja a nemzetiségeket. Ez az alacsonyabb kultúrfok és a védelem és támogatás hiánya fokozottabb mértékben szolgáltatja ki őket a gazdasági kizsákmányolásnak, uzsorának, elnyomásnak és klerikalizmusnak. A sovinsztáinktól annyiszor megátkozott oláh pópák nem kis mértékben köszönhetik hatalmukat a magyar állam nemzetiségi politikájának. És ki tudná még felsorolni a háttérbe szorítottasnak azt a rengeteg sok fajtát, amelyet a nemzetiségi vidékek a magyar állam közgazdasági, közlekedési és kultúrpolitikája stb. terén eltűnni kényszerülnek

A nemzetiségek sérelmi többlete valóság tehát, amelyet semmiféle rabulisztikával letagadni nem lehet. Jogos, célszerű és menthető-e ez, a nemzetiségi politika, amely ezeket előidézte? Jogosnak ma már egyetlen elfogulatlan szemlélő sem fogja tartani. Célszerűtlenségét e dolgozat bevezetésében igyekeztünk kidomborítani. Marad a menthetőség kérdésének a vizsgálata. A szerző könyvéből azt a meggyőződést kell merítenünk, hogy az uralkodó osztályok még a saját sovinszta szempontjukból sem menthetik eljárásukat. Az a sovinszta okoskodás, hogy a mai nemzetiségi politika előbb-utóbb meg fogja teremteni a – kulturális fejlődés szempontjából oly kívánatos – nyelvi és nemzetiségileg egységes Magyarországot, ma már kártyavárnál egyébként nem

tekinthető, de sajnos, még nem ment ki teljesen a köztudatból. A szerző nagy súlyt helyez e régi sovinszta sarkítétel megcáfolására. Nagy részletességgel és meggyőzően bizonyítja, hogy a kényszerasszimiláció politikája Magyarországon ép úgy csődöt mondott és fog is mondani, mint ahogy eddig a világon mindenütt és mindenkor fiaszkóval végződött. Megmagyarosítani tehát nem tudjuk a nemzetiségeket. De akkor mi értelme van magyar sovinszta szempontból ennek az ellentétet kiélező és az ország fejlődését lassító, nemzetiségi politikának? E politikának a hívei még egy az erkölcsi szempontból nem valami előkelő, de a nyers egoizmus szempontjából megállónak látszó érvre hivatkozhatnak és azt mondhatnák: Jól van. Elismerjük, hogy az erőszakos asszimiláció nemzetiségi politikájával nem tudjuk megmagyarosítani a nemzetiségeket. De azt ti, ellenfeleink is elismeritek, hogy a mi nemzetiségi politikánk a nemzetiségi lakosság gazdasági és kulturális fejlődését lassítani fogja, a magyarság fölényét pedig folyton növeli. Így, ha nem is érjük el teljesen a célunkat, t. i. az ország tiszta magyar jellegét, nagy mértékben megközelíthetjük azt. Az eddigi eredmények, amelyek a magyarság folytonos előrenyomulásáról tanúskodnak, a mi politikánk helyességét bizonyítják. – Midőn az itt ismertetett könyvet áttanulmányoztam, az az impresszióm támadt, hogy szerzőjének sikerült a sovinszta gondolatvilágnak ezt az utolsó, bevehetetlennek hitt várát is lerombolni. Az adatok nagy sokaságával és az érvek egész sorozatával bizonyítja, hogy a magyarság térfoglalásában az erőszakos asszimiláció nem játszik szerepet, amiből önként folyik az a következtetés, hogy *a magyarság szupremáciájának nincs is szüksége az erőszakos nemzetiségi politikára*. E kérdésnek oly alapvető fontosságot tulajdonítok, hogy elkerülhetetlennek tartom egy kissé bővebb taglalásába bocsátkozni, illetőleg felemlíteni egy néhányat azon leglényegesebb okok közül, amelyek előidéztek, hogy az utolsó századokban a magyarság fejlődése a nemzetiségeket annyira túlszárnyalta. Ezeket a következőkben foglalom össze: Az országnak az a része, ahol a magyarság zöme lakik, a legtermékenyebb, központi fekvésű és a legkönnyebben közlekedhetett a fejlettebb nyugati országokkal. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy először ezeken a vidékeken fejlődött ki az intenzívebb mezőgazdaság, és hogy e vidék lakossága a gazdasági kultúra magasabb fokára emelkedett, mint a többieké. És amidőn a magyarországi naturálgazdaság és feudalizmus hanyatlása, a cseregazdaság és városi élet fejlődése kezdetét veszi, egészen természetes, hogy ez a fejlődés a legmagasabb színvonalon álló magyarságot ragadta meg a legerősebben. A magyarság beözönlik az akkor még idegen, túlnyomóan német jellegű városokba és azok legnagyobb részét egy-két évtized alatt megmagyarosítja; még pedig nemcsak a magyar, hanem a nemzetiségi vidékek városait is, melyeket szintén elárasztott a magyarság. A városi ember élete sokkal mozgalmasabb, mint az izoláltabb és zárkózottabb falusié, – e tömörülés természete olyan, hogy az oda kerülő egyének számos oly vonatkozásba jutnak, amelyek nélkülözhetetlenné vagy legalább is szükségessé és igen hasznossá teszik, hogy az oda kerülő egyén a lakosság nyelvét megtanulja. A sűrű érintkezések, iskolák, kulturális intézmények megkönnyítik a nyelvtanulást. Mindezen és még más okoknál fogva a városokban az asszimiláció folyamata sokkal intenzívebben folyik, mint vidéken. Nos, a gazdasági fejlődés *később* megragadta a nemzetiségeket is, ezek is – bár kisebb arányokban – beözönlenek a városokba, amelyekben most már kompakt magyar többségeket találunk és ezek a többségek magukba olvasztják őket. A

városok lakosságának egyre nagyobb része magyar és az ország lakosságának egyre nagyobb része lakik városokban – ebben foglalható össze ez a magyarságra oly nagy jelentőségű folyamat. A városokban kell keresnünk az asszimiláció legnagyobb kohóit. De párhuzamosan evvel a vidék magyarsága is általában gyorsabban fejlődött a nemzetiségeknél. Az előbb említett természeti okokon kívül a fejlődő városok is hozzájárultak ehhez azon szoros kapcsolatnál fogva, amely a városok és az intenzívebb mezőgazdaság között fennáll. Végül a magyar városoknak köszönhető, hogy a magyarság kezében összpontosul az országban létrejövő anyagi és szellemi tőkék túlnyomó része.

Ha mindezt tekintetbe vesszük, nem kételkedhetünk többé, hogy a nemzetiségek sérelmi többletére a magyarság szupremáciájának nincs szüksége. És egyúttal önként merülnek fel szemünk előtt a jövő ideális nemzetiségi politikájának a körvonalai. Mindezekelőtt a nemzetiségek sérelmi többletét kell eltüntetni az u. n. minimális nemzetiségi program megvalósítása révén. E program röviden így hangzik: jó iskola, jó közigazgatás, jó bíraskodás *a nép nyelvén* és a minden nemzetiség ama jogának elismerése, hogy nyelvét és kultúráját szabadon fejlessze.

A magyarság és a nemzetiségek érdekei végső elemzésükben azonosak. Nekünk is, nekik is fejlettebb és tisztább cseregazdaság, nagyobb mozgási lehetőség és szabadság, demokrácia, intenzív városi élet és népkultúra kifejlődése áll az érdekekben. Először az anyagi, azután a szellemi javainkat fogjuk egyre sürűbben kicserélni, közelebről megismerve, megértve, megszeretve és támogatva egymás törekvéseit.

Lukács választójoga és a munkásság.

A Révai-lexikon külön fejezetet szentelhetne a Lukács-kormány szavahihetőségének. Nemcsak azért, mert kiutaltatta számára a kilátásba helyezett százezreket, hanem azért is, mert Lukács Ígéretéhez képest még az 1912. évben terjesztette be az országgyűlés elé választójogi törvényjavaslatát. Nagy kár, hogy ez a szótartás csak a javaslat beterjesztésének időpontjára nézve áll fenn, de a javaslat tartalmára már nem terjedt ki. A kormány feje sokszor jelentette ki a nagy nyilvánosság előtt, hogy egy „liberális és demokratikus” javaslatot tervez, amely a munkásság jogos, igényeit teljes mértékben ki fogja elégíteni. A most beterjesztett javaslatról is el lehetne ugyan mindezt mondani, de csak tagadó formában.

A javaslat alaptendenciája: megakadályozása annak, hogy a munkásság széles rétegei, különösen pedig a függetlenebb, továbbá fiatalabb, mozgékonyabb és így haladóbb gondolkodású elemei bevétessenek az alkotmány sáncaiba. A javaslat indokolása, – amely egykor még érdekes kortörténeti dokumentumként fog szerepelni – csaknem teljes leplezetlenséggel vallja ezt be, amidőn ezt mondja: Az összes 24 éven felüli irni-olvasni tudók közt a tulajdonképeni polgári osztály számaránya, (amelyik a jelenlegi választóknak 81.4 %-át teszi ki) leszáll 33.7%-ra, a munkásosztályé pedig felszökik 16.8%-ról 57.9%-ra. Ezek az adatok – a javaslat szerint – meggyőzően mutatják, hogy a politikai erőviszonyok teljesen felfordulnának, ha minden 24 éves írni és olvasni tudó állampolgár választói jogot nyerne. – A munkapárt biztosan felfordulna és épen ez az, amit a vezérek a „haza érdekében” minden eszékkel meg akarnak gátolni. Ezért mindenekelőtt azt a felületes felfogást vetik el, hogy az állami ügyek megértése, a politikai érettség összefügg bizonyos minima-

lis műveltséggel illetőleg, hogy ez a műveltség összefügg az írni-olvasni tudással. Végtelenül jellemzőnek tartom és épen ezért nem akarom elmulasztani, hogy az idevágó passzust idézzem: „A pusztán írni-olvasni tudás oly mechanikai ügyesség, amelyet bárki könnyű szerrel elsajátíthat anélkül, hogy az által tudása gazdagabb, ítélőtehetsége biztosabb, gondolatvilága emelkedettebb, önállósága és jelleme edzettebb és egész lelke műveltebb lenne.” – És a javaslat a vagyoni, értelmi szempontok, továbbá az életkor, a tartózkodás és alkalmazás állandósága, valamint a szociális helyzet alapján a korlátozások egész sorozatát állapítja meg, amelyek valósággal megtizedelik a munkás-választók soraikat. Az eredmény: hogy száz szavazat közül csak 17 munkás-szavazat lesz. Borzasztó kis szám ez, ha tekintetbe vesszük, hogy még Andrassy plurális tervezete szerint is több, mint kétszerekora lett volna a munkás-szavazatok aránya.

Legintenzívebb a jogfosztás a mezőgazdasági munkásokkal szemben. Az őstermelésben foglalkozó szavazók száma az új javaslat alapján 408315-tel fog nőni. Ebből a növekvésből csak 124635 esik a munkásságra és cselédségre. Vagyis az a számbeli különbség, amely eddig a mezőgazdasági munkásság és a többi mezőgazdasági népesség között fennállt, a választók száma tekintetében, az új javaslat alapján még 283680-al növekszik a munkásság rovására. Érthető a kormány antipátiája a mezőgazdasági proletariátus iránt. Ez az agráruralomtól legközvetlenebbül kizsákmányolt néposztály ugyanis a választókerületek igen nagy részében alkotja a lakosság jelentékeny részét és ha szavazatot nyerne, bizonyára a házára, illetőleg az uralkodó osztályokra nézve kedvezőtlené billentené a választási eredmények mérlegét.

Kedvezőbbnek látszik az ipari munkásság helyzete. Az ipar (bányászat, kereskedelem, közlekedés) terén a munkásság választói 207766-al gyarapodtak, a többieké csak 110011-el. Amde e tény értékéből sokat levonnak a következő körülmények: A) Az ipari proletariátus választóit is majorizálják az iparban foglalkoztatott többi választók: 565750 az iparban foglalkoztatott választók száma, ezek közül csak 224721 a munkás. B) Itt a kerületeknek csak a kisebbségéről van szó. C) A munkás-választók szaporulatának összetétele olyan, hogy az nem használ a demokratikus fejlődésnek. Hogy csak egyet említsünk, a 2 év óta ugyanazon helyen dolgozásoknak kellékként való kikötése bizonyos kategóriákra vonatkozólag főképen az állami és az államtól függő üzemek munkásait juttatja szavazati joghoz.

Úgy az itt ismertett, valamint még egyéb pontok is kétségtelenné teszik a javaslat reakciós jellegét és munkásellenes tendenciáját. V.

Franciaország nemzeti veszedelme.

– Az elnéptelenedés veszedelme. –

A *La Revue* legutóbbi számában dr. Loewenthal, a parlamenti Néptelenedési Bizottság tagja hosszú cikket ír a depopuláció kérdéséről.

1910 és 1911 évek összehasonlítása.

A hivatalos adatok siralmas dolgokat jelentenek, írja dr. Loewenthal. A két év összehasonlított adatai következő képet adják:

A születési arányszám 1 per millel csökkent (18.7 per mill 19.7 helyett).

A születések száma 32,244-gyel volt kisebb (742,114 a tavalyi 774,358 helyett).

A halálozások száma emelkedett 73,206-tal (776,983 a tavalyi 703,777-tel szemben). A halálozási arányszám 17.9 pro müiről 19.6 pro millre emelkedett.

A halálozások száma 34,869-cel több a születések számánál, holott előbb a születések száma volt több 70,500-zal a halálozások számánál.

Franciaország csökkenő születési arányszáma –

A születésekről szólva, Loewenthal megállapítja, hogy a hanyatlás az összes néposztályoknál konstatalható és az oka mindenütt a „szülői okosság”, amelyet oly fennem magasztaltak a tizenkilencedik században, nem pedig talán a faj degenerációja. A Franciaországban lakó idegenek natalitása is ép olyan alacsony, mint a franciáké és így a bevándorlás se változtathat a csökkenő natalitáson. Az összehasonlítás a külföldi államokkal azonban azt mutatja, hogy Magyarországon a születések száma 1000 lakosonként 35, Ausztriában 33, Olaszországban 32.9, Németországban 29.8, Nagybritanniában 24.7 és Franciaországban 18.7. Ez az utóbbi a legalacsonyabb szám, amelyet a demográfiai statisztika creálása óta egyáltalában följegyeztek.

– és emelkedő halálozási arányszáma.

A szerző azután kutatás tárgyává teszi, vajjon van-e összefüggés a depopuláció és a vallás, valamint a politika között s oda konkludál, hogy semmiféle ilyen összefüggés nem existál. A szociális és gazdasági okokat vagy ilyenek lehetőségét azonban nem említi. A legkomolyabb jelenségnek a halálozás emelkedését vallja, mely még általánosabb, mint a születések csökkenése. Franciaország – azt mondja – egyike azoknak az országoknak, ahol a legtöbbnek halmak meg és az az ország, ahol a megújulás a legkisebb. Egy éven aluli 1000 gyermek közül 175 halt meg, 1-4 évig 19 és 10-19 évig csak 4 pro mill. Franciaországban mintegy 675,000 csecsemőlakossága van egy évben és ezek közül annyi a halott, mint az 1-19 évesek között, akiknek a száma 20 millió.

Összehasonlítás más nemzetekkel.

Franciaország halandósága 19.6 pro 1000, alacsony, ha más országokéval hasonlítjuk össze, de nagyon magas, ha a más országok születési arányszámait is számításba vesszük. A következő táblázat feltünteti azoknak az országoknak a helyzetét, amelyekben a natalitás 33-45 per 1000:

	Születés	Halandóság
Oroszország (1905)	44.8	31.7
Bulgária (1909)	42.0	23.5
Románia (1910)	41.2	24.8
Szerbia (1910)	39.0	29.3
Ausztria-Magyarország (1910)	33.5	22.8
Spanyolország (1910)	33.1	23.8

Olyan országok, amelyeknek a natalitása 33 per 1000-en alul van, kisebb mortalitást mutatnak fel, mint Franciaország. Az egyedüli kivétel Italia, amelynek a halálozási arányszáma Franciaországgal azonos. New Zealand-ban a natalitás 26.2, tehát sokkal nagyobb, mint Franciaországban, a mortalitás ellenben 9.7‰.

Az egyetlen észszerű orvosság.

Amióta 1882-ben Richet tanár felhívta a figyelmet a csökkenő születési arányszámra, azóta Franciaországot csak ez a kérdés izgatta és elhanyagolta mellette a halálozási arányszám kérdését. Franciaország mindig tékozolta az ő ember-tőkéjét, mondja dr. Loewenfeld. A depopuláció ellen pedig csak úgy küzdhet sikerrel, ha a halálozások számát csökkenti olyan

fokra, amelyet sokkal kedvezőtlenebb természeti viszonyok között élő nemzetek már elértek. A natalitás emelése üres chimera, amelyet aligha lehet megvalósítani, hiszen minden népnél sülyed ez az arányszám és nem egynél sokkal nagyobb mértékben, mint Franciaországban. De egyik kultúrállam se tett olyan keveset a betegségek ellen, mint Franciaország, amelynek üdve pedig az elkerülhető betegség és korai halál elleni küzdelemben fekszik. A depopuláció nemzeti veszedelme ellen egyetlen fegyver a közegészségügy: a *public hygiene*.

SZEMLE.

Az állami lét tízparancsolata.

A „Review of Review” című angol revü, amely decemberi számát az európai háborús veszedelem hatása alatt majdnem egészen az e körül csoportosuló kérdéseknek szenteli, egy nyomdatechnikailag is kiemelt cikkében a következőkben foglalja össze az állami lét tízparancsolatát:

I. Nemzeti védelem:

A nemzeti védelem dolgában egy napi hanyagság egy évszázad bánatát jelentheti.

II. Nevelés:

A nép oktatása arra, hogy jó polgárok legyenek: ez a nemzet jövőjének a fundamentuma.

III. Földművelés:

A földművelés az állam tápláló édesanyja.

IV. Munkás jólét:

Tisztességes bér tisztességes napi munka után!

V. Az ország eleven ereje:

Az ország szisztematikus népesítése áldásos a lakosságra is és az államra is.

VI. Közigazgatás:

Zavartalanul működő, becsületes közigazgatási gépezet a nemzeti haladás eszköze.

VII. Közegészség:

Nemzet, amely nem egészséges: ház, amely homokra épült.

VIII. Nemzetközi viszonylatok:

Ha kívülről nincsen biztonságban a ház, hiába való a belső dolgokban való foglalatosság.

IX. Vallás:

Az a nemzet, amely lelki életét elhanyagolja, elpusztul.

X. Üzlet:

Kereskedelem és ipar: a civilizáció pionírjai.

A magyar falusi hitelszövetkezetek, amelyek jól megkülönböztetendők a nemrégiben Budapesten elburjánzott, de azután nagyjából kiirtott hitelszövetkezetektől, nagy arányokban terjesztik a takarékoskodásnak a nemzet gazdasági életében olyanannyira fontos erényét. A „Szövetkezés” kimutatása szerint 1899-ben 5 millió korona, 1911-ben pedig már 106 millió korona volt e hitelszövetkezetben garasonként elhelyezett takarékbetétek összege, míg a részjegyekben fekvő megtakarított összegekkel együtt

mintegy 150 millió koronára rúg az az összeg, amelyet a hitelszövetkezetek segítségével takarított meg a magyar nép.

A famunkások szövetsége dec. 25-én és a következő napokon tartotta közgyűlését. A szabadszervezet közgyűlése elé terjesztett jelentés lényege a következő: A jelentés idejében (két év és négy hónap) volt összesen 112 mozgalom; ezek közül budapesti 23, vidéki 89 volt és érdekelve volt benne 2401 üzem 12.614 munkással. A mozgalmak közül békés egyezséggel végződött 31 (7411 résztvevővel), sztrájkjal végződött 75 (4354 résztvevővel), kizárással végződött 6 mozgalom (849 résztvevővel). Békés utón 6137 munkás ért el munkaidő-rövidítést és 7120 munkás béremelést, még pedig 400 munkás 4.50 koronával. Sztrájk segítségével 2783 munkás szerzett munkaidő-rövidítést és pedig 16-an heti 18 órát, 43-an heti 12 órát, 2684-en heti 3 órát. Sztrájk segítségével 3534 munkás kapott béremelést 1.20-6 korona között. Kizárással folytatán összesen 565 munkásnak rövidült a munkaideje heti 3 órával, a munkabére ugyanannyinak emelkedett. Kollektív szerződést a két esztendő alatt 68 esetben kötöttek, 9216 munkás érdekében. Sztrájkok folytán vesztek 76.773 munkanapot. A pénztár a két esztendő alatt kifizetett sztrájksegélyekre 39.419 koronát. A munkaidő-rövidítésekből előálló nyereség pénzértékre átszámítva 411.528 koronát, a munkabéremelésekből előállott érték meg 1.490.883, összesen 1.902.411 korona; ha ebből levonjuk a veszített munkanapok értékét és a kifizetett sztrájksegélyek összegét, akkor látjuk, hogy a munkások számára való tiszta nyereség 1.478.827 korona.

Állami kertészeti telepek létesítésének céljaira a földművelésügyi miniszter új tételként 200.000 K-t vett fel zöldségtermelési telepek és kertgazdaságok létesítésére, továbbá 40.000 K-t a piaci árak nyilvántartására. Egyelőre értesülésünk szerint három vidéki ipari göcpont közelében van tervbe véve állami kertészeti telepek létesítése, de a következő években e szociális szempontból is nagyjelentőségű akció további kiterjesztése várható s az állami kezdeményezés folytán a zöldségtermelés erélyes felkarolásával méltán lehet remélni az élelmezési viszonyok lényeges javulását.

A debreceni munkásházak és az ipartanács. A Gyosz. debreceni fiókjának kezdeményezésére Debrecenben „Munkásházépítő Közhasznú Részvénytársaság” cég alatt részvénytársaság alakult, amelynek célja, hogy a debreceni ipari munkásság részére olcsó munkáslakásokat építsen. A házak céljaira Debrecen városa minimális bérösszeg ellenében nagyobb telket bocsátott a részvénytársaság rendelkezésére, minek fejében a részvénytársaság ötven év leteltével az összes épületeket, azok felszerelését ellenszolgáltatás nélkül a város tulajdonába bocsátja. A munkáslakások csakis ipari munkásoknak adhatók bérbe, előre megszabott minimális áron, a társaság igazgatósága és felügyelő-bizottsága az alapszabályok értelmében díjazásban nem részesülnek, a részvénytöke maximális 5%-os kamatoztatása után az esetleges tiszta nyereség munkásjóléti intézmények céljaira s a lakástelepek továbbfejlesztésére fordítandó. Debrecen város, amely maga is résztvett a részvénytársaság alapításában, méltányolva a részvénytársaság szociális intencióit, hatvanhárom katasztrális hold területet adott bérbe a részvénytársaságnak az eddig fizetett földbér feléért s megengedte, hogy az átengedett terület értékének 80%-a értékéig jelzálogos kölcsönt vehessen fel. A részvénytársaság egyelőre 200 munkáslakás építését tervezi, egy-egy házban 4 lakást, amelyet 168 korona évi bérért enged át a munkásoknak, holott a hasonló lakás évi bére Debrecenben ma 240–300 korona. A 700 munkáslakásba befektetendő 644.000 korona tőke 33%-át kérte a részvénytársaság a kormánytól

20.000 koronás évi részletekben. Az ipartanács december hó 30-án tartott ülésében tárgyalta a részvénytársaság előterjesztését s a kért segélyt megszavazta.

A tekintetes vármegye és a törvényismeret.
A kereskedelemügyi miniszter 1912. évi szept. hó 26-iki 59.098/VI. D. számú végzésének indokaiban olvassuk a következőket: „L. vármegye alispánjának ... az idézett másodfokú rendőri büntetőbírói ítéletnek azon részét, mely terhelt ellen megállapítja az 1884. évi XVII. t.-c. 103., 107. és 114. §-aiba ütköző kihágásokat és ezek miatt 100 K pénzbüntetéssel bünteti, föloldom és az elsőfokú rendőri büntető bíróságot utasítom, hogy eme kihágások tárgyában hozzon szabályszerű elsőfokú határozatot. *Egyszersmind figyelmeztetem alispán urat, hogy az 1884. évi XVII. t.-c. 114. §-a, helyesebben 158. §-ának e) pontja az 1893. évi XXVIII. t.-c. 42. §-a által hatályon kívül helyeztetett. Közlöm továbbá, hogy alispán úr azon eljárása, melylyel az elsőfokú ítélet tárgyúul szolgáló kihágás ügyében tehát alsófokú ítélet hiányában ítéletet hoz, egyrésztől a fokozatos eljárás elvébe ütközik, másfelől ellenkezik a Bbsz. 204. §-ával, mely szerint „a főbbviteli hatóság a határozatot rendszerint csak a főbbvitellel megtámadott részében és csak a főbbvitelben előterjesztett kérelemi korlátai közt vizsgálja felül”. Az iparfelügyelő ugyanis főbbezésben az I. T. idézett szakaszaiba ütköző kihágásokra ki nem terjeszkedik.*

Az ítéletnek azon részét pedig, mely nevezett vádlott bűnösségét 1907. évi XIX. t.-c. 188. és 190. §-ai alapján kimondja és a büntetést kiszabja, helybenhagyom, de azzal a részleges helyesbítéssel, hogy az ítélet *nem pénzbírságokkal*, hanem *pénzbüntetésekkel* sújtja a vádlottat, továbbá, hogy az 1907. évi XIX. t.-c. 188. §-a alapján kiszabott 40 korona pénzbüntetés behajthatatlanság esetében 2 napi elzárásra, a jelzett törvény 190. §-a alapján kirótt 200 korona pénzbüntetés pedig 10 napi elzárásra változtatandó át”.

Íme, így fest az a bizonyos kötelező törvénytudás. Az alispán megbírságot valakit egy §. alapján és kiderül, hogy éppen tíz éve, hogy azt a paragrafust eltörölték. Az alispán elítéli aztán valakit *másodfokon* olyan kihágás miatt, amely miatt elsőfokon még nem is volt eljárás. Az alispán pénzbírsággal sújtja azt, aki *pénzbüntetéssel* lenne sújtandó. A kettő között pedig lényeges különbség van.

Még más érdekességeket is rejt magában a kereskedelmi miniszter végzésének indoklása. A konkrét esetben egy munkaadó alkalmazottaival úgy állapotott meg, hogy ezek viselik a munkaadót terhelő biztosítási kötelezettségeket. Ez a megállapodás a munkásbiztosítási törvény rendelkezéseibe ütközik. Megbírságot érte, de a fürge vádlott védekezéséhez egy főszolgabírói elvi döntést is csatol, mely szerint ilyen kikötéshez joga van. Kioktatják, hogy téved ő is, a főszolgabíró is.

„Nem lehetett elfogadni vádlottnak azt a védekezését, sem, melyet az eljárás során ismételt a többi közt hozzám 1912 május 3-án 33.859/1912. sz. a. pótlólag betervezett beadványában is hangsúlyoz, melynek támogatására az I-i főszolgabírónak 1912 március 4-én 656. szám alatt kelt végzését is mellékelte, s mely szerint abbéli eljárása, hogy alkalmazottainak béréből a betegségi biztosítási járulék fejében többet vont le, mint a tényleg kiróható járulék felét, azért néni állapítja meg kihágásnak, de még általában jogsértésnek tényálladékát sem, mert a munkaadó az alkalmazottak között szerződési szabadság áll fenn, ez a szabadság pedig azt a jogot is tartalmazza, hogy a fizetendő bér és az abból való levonások minősége és mértéke tekintetében a munkaadó és alkalmazottja kölcsönösen bármiképen megállapodhatnak.

Nem állhat meg ez a védekezés azért, mert az 1907. évi XIX. t.-c. 41. §-ának első bekezdése értelmében a betegségi biztosítás fejében fizetendő járulékok felerészben a munkaadót, felerészben az alkalmazottat terhelik.

Ez a rendelkezés a törvénynek elvi jelentőségű, parancsoló rendelkezése, mert a szóban lévő törvény a betegségi biztosítás terheinek viselésénél a munkaadók és biztosítottak egyenlőségét kívánta megállapítani, mint ahogy ezt a törvény javaslata (Ind. 132. és 133. lapok) tüzetesen ki is fejt”. A főszolgabíró úr tehát még a korlátlan szerződési szabadság korlátát éli. Hogy 15 esztendő óta szociálpolitikai törvényhozás is van Magyarországon, mely rést ütött a korlát-

lan szerződési szabadság elvein, arról a főszolgabíró még nem vett tudomást.

Ez a néhány idézet azt hisszük, valamelyes fogalmat nyújt az olvasónak, mekkora törvénytudással intézik a XX. század elején az ügyeket a nemes vármegye területén.

A munkanélküliség leküzdésére december hó vége felé az angol szakszervezetek és szociálpolitikai egyesületek Newcastleban értekezletet tartottak. Az értekezleten elfogadott határozati javaslat sürgeti a 8 órás munkanap és a bérminimum törvénybeiktatását.

Az angol orvosok mozgalma a munkásbiztosítási törvény ellen járja. A küzdelem heves volt és annak eredménye fényes, mert hiszen az ellenállás folytán olyan engedményeket tett a kormány az orvosoknak, hogy a mi fogalmaink szerint maga a munkásbiztosítási anyag fényes megélhetést fog biztosítani a pénztári beteget kezelő orvosoknak. És mégis dicstelennek mondható ennek a küzdelemnek a befejezése. Az orvosegyesület tudvalevőleg megszavaztatta a tagjait először arra, hogy egyáltalában résztvegyenek a munkásbiztosításban. A válasz 27 ezer nem volt, vagyis óriási többséggel visszautasították a közreműködést. Azután elkezdődtek az alkudozások és decemberben Lloyd George előterjesztette a végső ajánlatát, amelyet ultimátumnak jelzett. Az orvosegyesület ismét szavazást rendelt el és az orvosok megint elutasító álláspontra helyezkedtek, pedig január 15-ikén már meg kell kezdődnie a pénztár működésének, mert már 6 hónap óta folynak a befizetések. A végső leszavazás után az egész munkásbiztosítás nagy bajban látszott lenni. De itt is bebizonyult, hogy egészen valami más a tömegben lévő ember és más az egyén a tömegtől elvonatkoztatva. A tömegben elszántan leszavazták a közreműködést, egyenként meg szépen jelentkeztek, úgy, hogy ma már úgyszólván biztosítva van úgy Londonban, mint a nagyobb ipari helyeken az orvosi közreműködés. Az orvosegyesület mindenestre rendkívül kínos helyzetbe került ez által a megoldás által, mert ő most itt áll az orvosok összességének hivatalos elutasító álláspontjával, amelylyel szemben a valóság az, hogy az orvosok dolgozni fognak.

A pálinkakimérő mint könyvkereskedő. Az orosz furcsaságok száma ismét szaporodott egygyel. A minisztertanács közigazgatási utón elhatározta, hogy az állami pálinkamérések a nép részére „egészséges szellemi táplálékot” képező könyveket és röpiratokat fognak árusítani. Jegyzék fog készülni azokról a könyvekről, amelyek ezeken a helyeken árusíthatók, és amelyik pálinkamérő más művet is fog eladni, az elveszti a koncesszióját. A kormány valószínűleg ezen a módon akarja elejét venni az „alkalmatlan” könyvek és füzetek terjedésének, amelyek kolportázs útján a kis falvak népéhez is eljutnak. A művelődésre szomjas orosz paraszt tehát ezentúl a pálinkás butikba fog menni kultúráért.

A házasság felbontásának a kérdése nagy vitára ad alkalmat ezidőszert Angliában, ahol e tekintetben eddigelé a legmaradibb teológikus szabályok voltak érvényben. E szabályoknak a modern élet és átalakult felfogás szerinti törvényhozás céljából való átdolgozása végett egy bizottság küldetett ki annak idejében, a Royal Commission on Divorce, amely tíz pontban dolgozta ki a következő alapelveket. Ezek közül a bizottság összes tagjai csak öt pontban értenek egyet. Ez az öt pont a következő:

1. Egyforma válóokok mindkét nemre.
2. Semmiség, ha: a) az egyik fél a másik fél tudtán kívül nem volt épelméjű a házasságkötéskor;

b) epileptikus volt vagy visszatérő elmezavarodásban szenved; c) venerikus betegségben szenved; d) a nőnek más férfival nemzett gyermeke van; e) az elhalás szándékos megtagadása.

3. Vélelmezhető halál esetében, ha az eltűnt fél 7 évig nem ad életjelt.

4. A válóperekre nézve helyi bíróságok előtt való egyszerűsített és olcsó törvénykezés.

5. A válóperekben ítélő bírák titoktartási kötelezettsége.

A másik öt pontot a bizottság többsége elfogadta, a kisebbség ellenben szenvedelmesen visszautasította. Ezek a következő bontóokok:

1. Szándékos elrejtőzés 3 éven át.

2. Életet, testi és lelki épiséget veszélyeztető kegyetlenség.

3. Gyógyíthatatlan elmebaj, ha a házasságkötés utáni öt éven belül megállapított, föltéve, hogy a nő 50 éven, a férj 60 éven alul van.

4. Megátalkodott iszákosság, ha előrebocsátott 3 évi különélés és gyógykezelés után is fennáll.

5. Életfogytiglan tartó szabadságvesztés, a mennyiben ez a halálbüntetés után való megkegyelmezésképpen szabott ki.

A közgazdasági rovat – tisztelet a két-három kivételnek – meglehetősen sekélyes nívón áll a magyar napisajtóban. Redszerint egynéhány imitt-amott elkapkodott kósza pletyka az, ami a kommunikáción kívül napilapjaink közgazdasági rovatát megtölti. A magasabb szempontokat, a gazdasági élet terrénumát átfogó tekintetnek a nyomait hiába keressük a legtöbb újságunk közgazdaságnak szentelt hasábjain. Annál nagyobb elismeréssel kell megemlékeznünk Katona Béláról, a Pesti Hírlap közgazdasági rovatvezetőjéről, aki az évről-évre megjelenő szilveszteri jelentésével értékes bizonyítékot szolgáltat arra, hogy hivatásának magaslatán áll. Ez a melléklet, – amely tavaly könyvalakban is megjelent, – elsőrendű forrásmunka és valamikor Magyarország ezidőszerint való gazdasági életének legtisztább tükré lesz, amelyben egy szempillantás alatt el fog igazodni a kutató mindazokban a kérdésekben, amiket nagyon sok helyről nagyon sok utánjárással szedhetne csak össze. Az ilyen szorgalmas munkáért nagy köszönetet érdemel a nap krónikása, aki tulajdonképpen előirt kötelességénél többet tesz, amikor az esztendő, sőt összehasonlító adatainál fogva néhol egy egész évtized krónikásául szegődik.

A kollektívszerződések térhódításáról tesz tanúságot az a kimutatás, amelyet a „Correspondenzblatt” közöl az 1911. évi ily irányú mozgalomról. E szerint tarifaszereződés volt 1907-ben Németországban 5324, az általuk lekötött üzemek száma volt akkor 111.050, a tarifaszereződés alapján dolgozó munkásoké pedig 974.564. Ez a három számadat évről-évre emelkedett. 1908-ban 5671, 120.401 és 1,026.435; 1909-ben 6578, 137.214 és 1,107.478; 1910-ben 8293, 173.727 és 1,361.086; 1911-ben pedig már 10.520 volt a szerződések száma, 183.232 az érintett üzemeké és 1,552.827 a munkásoké.

A napilapok cikkei sokszor nagyobb értékűek, semhogy azok egy napi létnél hosszabb életre ne volnának méltóak. Manapság már a tudomány minden ága bevonul a napilapok hasábjaira, amelyek ennél-fogva becses anyaggyűjteményt képviselnek, amiket senkise regisztrál. Németországban most „Deutsches Zeitungs-Archiv” néven egyesület alakult,

amely gyűjteni és kivonatolni fogja egyelőre a német nyelvű napilapok gazdasági, politikai és szociálpolitikai cikkeit és az itt szerzett tapasztalatai alapján majd később más területekre is kiterjeszti működését. A kivonatokat naponta és havonta közreadják. A napi kiadás előfizetési ára 120 márka egy évre, a havi kiadásé 60 márka. A három főcsoporton belül az egész anyag 16 alcsoportra van felosztva, amelyek mindegyikére külön is lehet előfizetni. Így a szakembernek aránylag könnyű módon lesz lehetséges több mint száz nagy napilap öt érdeklő cikkeit bő és megbízható kivonatban állandóan olvasnia.

Sztrájk ellen nyereményrészesedést akar quasi törvénybe iktatni a japán kormány, ha ugyan igaz az „österr. Arbeitgeber-Zeitung”-nak erre voalkozó híradása. E szerint a nagyobb üzemek nyereségük egy részét átengednék munkásaiknak, de csak azon föltétel alatt, hogy ezek sztrájkban részt nem vesznek. Nem ismerjük a tervezett törvényjavaslat szövegét, de alig hisszük, hogy benne volna a keresett panacea. Amit ilyen formában a munkásnak nyereségrészesedés címén biztosítani lehet, az aligha fog annyit kitehetni, hogy a munkástömeg lerakja éretet a sztrájk fegyvereit.

Szociális biztosítás Svédországban. Az öt év óta működő bizottság, amely egy szociális biztosítási törvény megszerkesztésére volt kiküldve Svédországban, elkészült a javaslatával, amely most szétküldetett az adminisztratív hatóságoknak véleményezés céljából. A javaslat szerint a szociális biztosítás az egész népességet felöleli. Rokkantság esetében vagy 67-ik életévének betöltésével mindenki nyugdíjat kap, kivéve az állami alkalmazottakat, akikre más nyugdíjszabályok vannak érvényben és azokat, akiknek minimális 6000 korona vagyonuk van. A biztosítási kötelezettség 16 éves korban veszi kezdetét és a befizetések a rokkantság vagy 67 éves korig teljesítendőek. Az évi hozzájárulás általában 2 korona, amelyért az illetőségi község szavatol. Akinek 800-1200 korona jövedelme van, az a 2 koronán felül még 5 koronát, akinek 1200 koronánál nagyobb jövedelme van, az még 10 koronát fizet, úgy, hogy az egész tömeg 3 kategóriába van osztva: 2, 7, és 12 koronát befizetőkre. A bizottság számítása szerint pl. 1907-ben a kötelezettek 82,2%-a tartozott volna a 2 koronás kategóriába. A biztosítás a következőket nyújtja a kötelezetteknek: Rokkantság esetén vagy a 67. év betöltésével általában a férfiaknak a befizetéseik összegének 30%-át, nőknek 23%-át, mint évi nyugdíjat. Ehhez jön az állam részéről nyugdíjpótlék férfiaknak 150 korona, nőknek 125 korona. Ez a pótlék a következő magasabb két osztály mindegyikében a teljesített évi befizetések 1½ százalékával emelkedik, de megszűnik, ha a nyugdíjas férfinak legalább 300 korona, (nőknek 250 K) saját jövedelme van. Akinek ennél kevesebb saját jövedelme van, annak levonnak olyan összeget a pótlékból, amely a saját jövedelem felével egyenlő. A biztosítás legmagasabb teljesítménye tehát 50 évi befizetés után, ha a biztosítottak nincsen saját jövedelme: Férfiaknál: a 2 koronás osztályban 180 K, a 7 koronás osztályban 355 K és a 12 koronás osztályban 430 K; nőknél: 148, 289 és 347 korona; férj és feleségnél együtt 328, 503 és 578 K. A svéd munkaadókörökben a javaslat, mint a német és angol rendszer föltötti győzelmet ünneplik. A javaslatot készítő bizottságban különben a munkásság is képviselve volt, de kívánságait csak részben tudta megvalósítani.

A Magyar társadalomtudományi egyesület a drezdai egészségügyi világiállítás eredményeit, szaktanácskozásokon dolgozta fel, amelyek könyv-alakban is megjelentek. Az emlékirat kiemeli a higiéné jelentőségét a szociális kérdésben. Különösen érvényre jut ez Magyarországon hol az átlagos életkor 39–40 év, a nyugati államok, 52–54 éves életkor határával szemben, feltűnő a nők életvéinek kicsiny száma és az evvel karöltve járó gyermekhalandóság. A kielégítőbb állapotok elérésére irányuló törekvéseknél, a gazdasági színvonal emelése mellett, nagy szerep jut a higiénére való nevelésnek is. A nevelésre leghivatottabb tényező az iskola, ez azonban jelenlegi állapotában antihigiénikus, tankönyvei nem fektetnek elég nagy súlyt a higiéné jelentőségének kidomborítására és miután ennek tanítása csak a VI-ik elemi népiskolában veszi kezdetét, 2,800.000 tanköteles közül 2,200.000 nem élvezi előnyeit, a higiénére való tanításnak, folytatódni kellene a felsőbb iskolákban, és mint az Orsz. Magyar Közegészségügyi Egyesület memorandumában kifejtette, különös tekintettel a tanítók és tanítónők kiképzésére. Az iskolai oktatás mellett rendkívüli működési tere van a rendszeres szabadoktatásnak. Ez különösen az egészségügyi múzeumok felállításával lehetne eredményes, melyek, mint a társadalmi múzeum ágai, vidéken az illető helyek speciális egészségügyi szükségleteit tartanák szem előtt vándorkiállítások rendezésével. A társadalom munkája mellett hatékonyabbak az állam és a községek cselekedetei. A községek tevékenysége főleg a lakás- és kórházügy rendezésére szorítkozik. Az állam ellenben derekas munkát végezhet a tuberkulózis és alkohol elleni küzdelemben, (1. a magyar állam), valamint a venereális betegségek terjedésének meggátlásában amelyet legsikeresebben az egészségügyi szolgálat államosításával érhet el, amikor is az orvos nem mint utólagos tényező, hanem mint intézkedő hatóság léphet fel.

A román agárreformok. A nagy román parasztlázadás után a román kormány 3 törvényjavaslatot terjesztett a parlament elé, amelyek törvényt is váltak.

Ezek a következők voltak:

1. Törvényjavaslat az agrár szerződésekről. Ez a törvény rendezi a bérlet és munka feltételeit, amelyeknek a román parasztok alá vannak vetve abból a célból, hogy őket a visszaélések és az uzsora ellen megvédelmezzék, amely egész Romániában virágzott, növelve a kisemberek földszerzési vágya és a bevételeinek fokozására való törekvéséitől, ami csak munkaerejüknek a nagybirtokosoknál való értékesítése által volt elérhető. A javaslat legfontosabb része a községek által a parasztok apró birtokainak kiegészítésére létesített közös legelőkről szól. A közös legelők az érdekelt községek szomszédságában lakó nagybirtokosok ingatlanaitól különválasztandók, de a vétel és eladás fakultatív, vagyis a nagybirtokosok és a kisgazdák közötti szabad megegyezéstől függ. Mindazonáltal az árat a felső mezőgazdasági tanácsnak kell jóváhagynia, amely minden kerületre nézve bizonyos tarifákat állapított meg, középtértékül a kerület ingatlanainak forgalmi értékénél 10%-kal nagyobb értéket véve. A törvény csak azokra a kisemberekre vonatkozik, akik az 1864. évi törvény szerint földbirtokot kaptak, nem érinti például az úgynevezett szabad parasztságot.

2. A nagybérlet szövetsége (trusta) ellen irányuló törvény. E törvénynek az a célja, hogy megakadályozza nagy latifundiumoknak egy vállalkozó által

való bérbevételét, mert ha egy ilyen nagybérlet az illető faluban a bérleti célokra alkalmas összes ingatlanokat maga részére lefoglalja, monopóliumot gyakorolhat a paraszttal szemben, akik kénytelenek bárminő súlyos albérleti és munkafeltételeket elfogadni. A törvény semmisnek jelent ki tehát minden bérletet, amelylyel akár egyesek, akár egyesületek bármely formában 4000 hektárnál nagyobb haszonbérletet szereznek. Az ilyen természetű, már életbelépett bérleti szerződéseket is megszünteti e törvény, amely mindenekelőtt lehetlenné akarja tenni a közvetítőket, vagyis azokat az üzletembereket, akik – bár gyakran – azt a kényelmes helyzetet élvezték, hogy kibérelték a nagybirtokos összes ingatlanait abból a célból, hogy azokat albérletbe tovább adják s ily módon nagy jövedelemre tegyenek szert az albérletk terhére.

3. Az 1908. évi április 4-iki, Mezőgazdasági Bank alapítására fölhatalmazó törvény. A törvény főcélja az, hogy különösen hosszúlejáratú törlesztéses kölcsönök engedélyezésével segítse a kis földművelőket abbéli törekvésükben, hogy birtokukat növeljék. Továbbá a törvény fölhatalmazza az intézetet, hogy a nagybirtokosok által a kis földműveseknek eladott földek árának maximumát meghatározza, ha a vétel akár közvetlenül, akár az intézet közvetítésével jön létre. A létesítendő intézet megbízást nyert ezenkívül a közös legelők eladóinak az agrár szerződésekről szóló törvény értelmében a közös legelő vételárának a kifizetésére.

A mezőgazdasági törvényhozás nemzetközi évkönyve (Annuaire International de Législation Agricole 1911) most jelent meg a római nemzetközi mezőgazdasági intézet kiadásában. Az évkönyv az 1911. évben az egész világon alkotott mezőgazdasági vonatkozású törvényeket és rendelkezéseket tartalmazza.

A trializmusról folyóiratunk december 5-iki számában megjelent cikk nagy feltűnést keltett Horvátországban, így pl. a nagyobb horvátországi lapok közül az északi „Drean” másfél hasábot szentelt méltatásának.

Községi politika.

Rovatvezető : **Dr. Bolgár Elek.**

Árverési csarnok.

A székesfőváros törvényhatósági bizottsága 1912. évi december hó 18-iki ülésében tárgyalta a tanácsnak, valamint a közigazgatási- és pénzügyi-bizottságoknak az árverési csarnok és nyilvános hatósági raktár üzletszabályzata ügyében tett javaslatát. Az ügyosztályi javaslat terjedelmesen foglalkozik úgy az intézet feladatkörének tüzetes ismertetésével, mint a nyilvános hatósági raktár szervezetével. A szervezet megállapításánál – mint azt az ügyosztályi előterjesztés mondja – szem előtt tartották, hogy az intézmény vezetésében a törvényhatósági bizottság közgyűlése határozó és ellenőrző, a tanács intézkedő hatáskörét fentartja, az igazgatóság pedig végrehajtó és véleményező szerve volna az intézménynek. A véleményező és végrehajtó szervet is úgy tervezik, hogy abban az ellenőrző és intéző orgánusok képviselve legyenek. Ezáltal lehetőségessé válik az igazgatóság hatáskörének olyan megállapítása, hogy csak a fontosabb teendők kerüljenek a felsőbb fórumok elé, ami az ügymenetet lényegesen gyorsítja és a gyakorlati életnek megfelelővé teszi.

Ezzel a szervezettel véli az ügyosztályi előterjesztés legtökéletesebben biztosíthatni az intézet egészséges funkcionálását és annak a célnak a megvalósítását, melyet ez intézet létesítésével összekötnek. Ez a cél pe-

dig abban áll, hogy a hatósági árverési csarnok létesítésével megszűnjenek azok a visszaélések, melyek ezidőszert zalogházi, hatósági, bírósági és magánárveréseknél köztudomás szerint napirenden vannak. Meg akarja védeni úgy az eladó, mint a vevő érdekeit azáltal, hogy a tárgyakat és azok árverését a nagy nyilvánosság számára könnyen hozzáférhetővé tévén, megfelelő intézkedésekkel biztosítsa a nagyközönség számára az árverésben való zavartalan részvételét.

Mínt hogy pedig az árverési csarnokkal kapcsolatban is szükség van nyilvános hatósági raktárra, de meg a tapasztalatok is azt igazolják, hogy a főváros területén ezidőszert működő beraktározási vállalatok nagyrésze az őket igénybe vevő polgárok magánvagyonának és érdekeinek sérelmével üzi foglalkozását, az indítvány egyesíti az árverési csarnoknak s a hozzátartozó hatósági raktárnak intézményes megvalósítására vonatkozó tervezetét.

Az intézmény költségeire vonatkozólag az előterjesztés a következő érdekes számadatokat nyújtja: az épület telke és felszerelése 2.282,000 koronára van előirányozva. Abból indulva ki, hogy a telek a főváros tulajdona, melyet az csak 50 évi használatra engedti át az intézménynek s az építkezéshez szükséges tőke kölcsönpénzből lévén fedezendő, az évi szükséglet összesen: 118,972 korona és 34 fillért tesz ki. Az intézmény forgótőkéje címén 500,000 korona van felvéve, az évi kiadások összege pedig személyzeti és dologi kiadásokat, valamint a befektetett tőke évi annuitását és a forgótőke 5 százalékos kamatát beleszámítva, a remélhető bevételek levonása után kerekszámban 400 ezer koronát tesz ki. A kiadási többlet az előterjesztés számítása szerint mindössze 8 korona 37 fillért tesz ki évenként.

A közgyűlés némi módosítással elfogadta a javaslatot és így közgazdaságilag és szociálisan egyformán értékes új intézménnyel fog fővárosunk nemsokára gyarapodni.

A szegényügy a német városokban.

Erről a tárgyról érdekes fejtegetések jelentek meg a „Kommunale Praxis” december havi két utolsó számában Edmund Fischer tollából. Pompásan bizonyítják e fejtegetések azt a tendenciát, melyet a fejlettebb német városok e téren kifejezésre juttatnak, s mely abban áll, hogy a szegénysegélyezés mindinkább a szociálpolitika útjára terelődik s az alamizna helyébe jogigényeket létesít. Ezt a célt a legjobban megközelíti Charlottenburg, a legfejlettebb szegényügyi szervezettel bíró német város. Hogy e városban a szegényügy az utolsó negyedszázad alatt mekkora fejlődésen ment keresztül, azt a következő számadatok bizonyítják: míg az 1866. évben a lakosság fejenként 2.20 márkát adott ki szegényeire, sőt 1892-ben csupán 1.98 márkát, addig 1902-ben már 4.85, 1910-ben pedig már 6.98 márka jut fejenként a charlottenburgiakra szegénysegélyezés fejében. Hogy ez a számbeli fejlődés tényekben mit jelent, azt a következő adatok bizonyítják legjobban. 1910-ben a községi szegényügyi kiadások terhére 268 személyt kezeltek tudógyógyintézetekben körülbelül 50,000 márka költséggel, 18 gyermeket csonttuberkulózisuk gyógyítása céljából küldtek szanatóriumba, 80 másik súlyos tudóbajost ápolódnakban kezeltek, 69 gyermeket tengeri menhelyekre szállítottak, 65-öt pedig gyermekszanatóriumban vétettek fel, 1457 személyt s ezek között 1211 gyermeket mintegy 45,000 márka költséggel erdei üdülőtelepeken ápoltak. Ezeken kívül 24 testi hibában, 14 idegbajban szenvedő és 257 egyébként beteg csecsemőt ápoltak megfelelő intézetekben; 17

gyermeket testgyógyászati kezelésben részesítettek és 11 alkoholibeteget az iszákosok menhelyében helyeztek el. Ezek az adatok mutatnak rá arra, hogy a mennyiségi, számbeli változások mellett milyen minőségi változásokon ment keresztül a közjótékonyosság – a szociálpolitika irányában. Persze nem minden város mutatja azt a fejlődést, melyet Charlottenburgnál észlelhetni, de nagyban egészben a német városok szegényügye általánosan jelentékeny haladást mutat az utóbbi években.

Városi vendéglők.

A wesztfáliai Recklinghausen-ban jó idő óta egész sereg községi vendéglő van életben. Ezeket azzal a céllal létesítették, hogy az alkoholfogyasztást csökkentsék és az összes pártoknak kivétel nélkül gyűlési célokra alkalmas termeket közvetítsenek. Bár a gyakorlatban e vendéglők programjukat nem valósították meg teljes mértékben, mégis úgy látszik, hogy ez intézmények alapgondolata: a vendéglői üzemek kommunizálása mint az alkohol pusztításainak egyik ellenszere, szerencsés gondolat. Erre vall a bécsi példa is, ahol a kávécsarnokok intézménye, melyből minden szeszes ital számúze van, szerencsés kezdeményezést jelent ebben az irányban.

Mozgófényképszínházak megrendszabályozása.

Heidelberg város tanácsa, tekintettel a feltűnően nagyszámban szaporodó mozgófényképszínházakra és ezzel kapcsolatban azokra a károokra, melyeket ezek a városi színházak és egyéb műintézeteknek okoznak, mozgalmat indított avégből, hogy a mozgófénykép-vállalatok további szaporodásának a birodalmi törvényhozás útján (az ipartörvény megváltoztatása, a mozgóképvállalatoknak szigorúbb feltételű engedélyhez kötése stb. által) gátat vessenek. Ugyancsak Heidelbergben lépett életbe 1912. november végével a nagyhercegi kerületi hatóság egy rendelete, mely szerint iskolaköteles, illetve továbbképzőiskola-köteles korban levő vagy ennél fiatalabb gyermekek csak speciális gyermekelőadásokat látogathatnak. Más előadásokat még szüleik társaságában sem kereshetnek fel. Ilyen gyermekelőadásokat csak délutáni 2 és 6 óra között lehet tartani és a hirdetéseken kifejezetten fel kell tüntetni azt, hogy a kérdéses előadások gyermekelőadások.

Hatóságok és üzemek.

1. A fővárosi közmunkák tanácsának most megjelent hivatalos jelentése 1911. évi működéséről megállapítja, hogy a székesfővárosban az utolsó egy-két év alatt tapasztalt nagyarányú építkezési kedv azóta, hogy 1911-ben elérte tetőpontját, mindinkább csökkent. Azokból a káros viszonyokból, melyek ez állapot következményeiként tapasztalhatók, a lakásszükségletnek a kereslet és kínálat törvénye szerinti kielégítését a jelentés szerint csak attól lehet várni, hogy „a fejlődés zavartalan menetének leszámítolásával kialakult magas telekárak” csökkenni fognak.

Addig is a szabályozás kérdésének célszerű megoldásától is sokat lehet várni, olyformán, hogy a szabályozás terhe átháríttassék az annak előnyeit élvező telkekre és pedig nemcsak új utcák nyitása esetén, hanem a régi utcák kiszélesítésénél is. A szabályozás kérdésének mélyreható boncolása képezi a jelentés legfontosabb tárgyát. Ezenkívül az építésügyi szabályzat revíziója, az újabb útépítés, a vasutakkal kapcsolatos számos ügy, a vízműkibővítés, a csatornázás hálózatának kiterjesztése, az intenzívebb közvilágítás érdekében tett intézkedések, az újonnan engedélyezett táviró- és távbeszélő vonalak s a Szent Margit-szigetnek saját keze-

lésbe történt átvételével kapcsolatos építkezések részletes megbeszélésével találkozunk a jelentésben.

2. Budapest székesfőváros vásárcsarnokainak igazgatósága most tette közzé 1911. évre szóló évkönyvét. A súlyos drágaságnál fogva, mely már néhány év óta a főváros lakosságára nehezedik, e jelentés közlései és számbeli adatai kétszeres érdekességgel bírnak. De tisztán szociálpolitikai szempontból is sok figyelemre méltó statisztikai adatot kapunk ebből az áttekinthetően megszerkesztett évkönyvből. Íme, néhány adat: Az utcai árusok létszáma, akikre a vásárrendészet intézkedései elsősorban kiterjeszkednek, az 1911. év végén 1507 személyre menő volt. Az egészségügyi rendészet fejezetében közölt adatok szerint az 1911. év folyamán elkobozott áruk statisztikája ez: Elkoboztak 36,282 kgr. marhahúst, több mint 12,000 kgr. sertéshúst, közel 15,000 kgr. borjúhúst, 53,158 kgr. gyümölcsöt, 14,872 drb baromfit, 36,822 drb rákot és 90,480 drb tojást. Ezek a sok közül kiragadott adatok is bizonyítják, hogy a fővárosi közéletmezésügy, közegészségügy és szociálpolitika, megannyi vitális problémájáról nyerünk felvilágosítást a közel 200 oldalas, bő, táblás kimutatásokkal kiegészített évkönyvből.

Munkásbiztosítás.

Rovatvezető: dr. Halász Frigyes,

Országos munkás betegségélyező- és balesetbiztosító-pénztár s. titkára.

Az Országos Pénztár 1911. évi jelentése.

(Második, befejező közlemény.)

Az Országos Pénztár központjának anyagi helyzete.

Lapunk utolsó számában közöltük, hogy az országos pénztár közp.-nak kezelése annak folytán, hogy a deficittel dolgozó helyi szervek hiánya (42.64 K) és az állam által nem fedezett, valamint a baleseti számlán el nem számolható központi adminisztratív költség-részlet (288.731 K) együttesen meghaladják a suficcitell dolgozó helyi szervek feleslegének V.-át, - 43.360 K hiánnyal zárult.

Mint hogy az egész balesetbiztosítás közvetlenül a központ számlájára történik, a központ anyagi helyzetének megítélésénél a balesetbiztosítási ágazat eredményei is figyelembe veendőek. Itt csak a legfőbb összefoglaló adatokra szorítkozva, közöljük, hogy a *költségfedezeti* üzletágban a felosztandó költség 5,371.789 K-t (1910-ben 5,062.876 K-t) tett ki; a beszámítható javadalmazás (munkabérek összege 514,375.884 K-ra (1910-ben 526,086.916 K-ra) rúgott, A T. 38.§-a szerinti tartalékolás ezen üzletágban 1911-ben megejthető nem volt, mert a felosztandó költség meghaladta a munkabérek 1%-át. Az egységdíjtétel 1000 K munkabérré és a veszélyesség egységére 33.8 fillér volt, (1910-ben 31.8 fillér.) A *tőkefedezeti* üzletágban a felosztandó költség 2,108.712 K, az 1910. évi 1,493.012 K-val szemben. A beszámítható javadalmazás 88,872.694 K-t tett ki (1910-ben 70,543.778 K-t.). Az egységdíjtétel 1000 K, munkabérré és a veszélyesség egységére 48.7 fillér (1910-ben 43.7 fillér). Megemlítjük, hogy a balesetbiztosításban összesen 91,487 kis munkaadó (T. 37. §.) vett részt, kikre 1911-ben összesen 347,871 K-t rótt ki a pénztár. Az előző évekről való hátralékkal együtt a kismunkaadók balesetbiztosítási osztályozása 589,673 K volt, de ebből csak 286,676 K folyt be, úgy, hogy kismunkaadók baleseti díjhátraléka 1911 végén 302,996 K volt, *vagyis az egész évi előírás 87%-a.*

c) *Taglétszám és tagforgalom.*

Az országos pénztár betegség esetére biztosított tagjainak létszáma 1911-ben 1,120,992 volt. (1910-ben 1,007,586). Ez 11.3%-os emelkedés, csak hogy ebben a fiumei ker. pénztár egész taglétszáma is benne van, amely a maga egészében 1911 március 1-én olvadt be az országos pénztárba. Ha a

fiumei ker. pénztár 1910. évi taglétszámát hozzáadjuk az országos pénztár 1910. évi taglétszámához, s ehhez viszonyítjuk az 1911. évi létszámot, úgy a szaporodás 10.1%.

A betegség esetére biztosított tagok létszámának szaporodása az 1907 : XIX. t.-c. életbelépte óta a következőleg alakult :

1907	: 6.2%,
1908	: 4.2%,
1909	: 14.2%,
1910	: 9.9%,
1911	: 10.1%.

Baleset esetére átlagban 850.677 tag volt biztosítva. Ez az 1910. évi 732.320 taggal szemben 16.2% szaporodás.

A tagok *napibérosztályok szerinti megoszlása* 1911-ben a következő volt: I. 18.1% (19.2), II. 26.6 (28.5), III. 26.3 (26.1), IV. 14.3 (13.3), V. 6.9 (6.4), VI. 4.6 (4.1), VII. 1.9 (1.4), VIII. 1.3 (1.0). A zár jelben levő számok az 1910. évi százalékokat jelentik. Az I. és II. bérosztályú tagok száma tehát 3½-al csökkent, s ezen 3% *feljebb húzódtott a magasabb osztályokba.* De az I-IV. b. o.-béliiek még mindig az összes tagok 85.3%-ról (910-ben 87.1%, ezt az adatot idézte gróf Tisza István a Magyar Figyelőben megjelent cikkeiben) tették ki, s csak 14,7% (910-ben 12.9%) a napi 4 K-án felül keresők száma.

Míg a taglétszám 1910-el szemben 11.3%-kal, (Fiumét teljes egészében számítva) addig a be- és kijelentések száma 30.2%-kal emelkedett. *Vagyis a munkahelyváltoztatás mind gyakoribb lesz, Fejenkint 2.93 helyváltoztatás esik egy tagra, tehát 1911-ben átlagban minden tag háromszor változtatja helyét.* (910-ben 2.53, 909-ben 2.23-szor.)

d) *Betegforgalom.*

A *betegségi napok* száma az 1910. évhez viszonyítva, 19.95%-al emelkedett. Mint hogy a taglétszám csak 11.3%-kal növekedett, a betegségi napok növekedése erősen meghaladta a taglétszámszaporodást. E kifejezésre jut az egy tagra esett betegségi napok számában is. 1911-ben 6.46 betegségi nap esett egy tagra, míg 910-ben csak 5.99 (Németországban 1910-ben 8.01). Megemlítendő, hogy a vállalati pénztáraknál az egy tagra eső betegnapok száma jóval magasabb az átlagnál: 8.56 (910-ben 7.25).

A keresetképtelen beteg tagok *átlagos napi létszáma* az évi átlagos taglétszám 1.78%-a (910-ben 1-64%). Egy betegségi eset *átlagos tartama* 18.7 nap (Németországban 20.1 nap).

Ha a *férfiak és nők* megbetegedési viszonyait hasonlítjuk össze, azt találjuk, hogy 100 férfira 36.7, 100 nőre csak 33.1 betegségi eset esik. A férfiak tehát gyakrabban betegek, mint a nők. A gyakoribb megbetegedés valószínű okául a jelentés azt hozza fel, hogy a férfimunkás átlagkora magasabb. s ez több betegséggel jár; de a férfiak munkája nehezebb és veszélyesebb is, tehát a férfiak a baleseteknek jobban vannak kitéve, s ezekkel szaporodik a betegségi esetek száma. A betegség átlagos tartama azonban a nőknél nagyobb (21.9 nap) mjint a férfiaknál (17.9 nap).

e) *Balesetstatisztika.*

A jelentés megemlíti, hogy az 1911. évi részletes balesetstatisztikát külön kiadványban fogja a pénztár közzétenni. (Ugyanígy külön kiadványban fog megjelenni a részletes betegségi statisztika és az 1911 augusztus 31-iki statisztikai felvétel feldolgozása). A jelentésben egész szűkre szorított balesetstatisztikából a külön balesetstatisztikai kiadvány megjelenéséig egyelőre csak a következőket közöljük: 1911-ben a biztosítási kötelezett üzemekben összesen 40,362 baleset fordult elő; ezek közül 38,608 volt nagyipari, 1754 kisipari baleset. Legtöbb baleset volt a következő iparágakban:

fa- és csontipar	17.545
szállítás- és raktározás	7000
gép-, szerszám- és műszeripar	5682
építkezési vállalatok	5613

A kifizetett járadékok összege 2,605.674 K-ra rúgott (910-ben 1,479.279 K).

Ha a jelentésben végiglapozunk, megállapíthatjuk, hogy az országos pénztár a legintenzívebb munkával dolgozott a T. 100. §-ában megjelölt feladatai megvalósításán, s ha pont-ról-pontra végig megyünk a törvényben felsorolt feladatokon,

úgy azok egy részét megvalósítva, egy részét a megvalósuláshoz közel vive, egy részének megvalósítását legalább is megkezdve látjuk. A mindenki által ismert nagy akadályokon keresztül is 1911-ben elért eredmény megnyugtató jövővel kecsegteti az intézményt, mely rajta kívül fekvő súlyos akadályok immár remélhető elhárultával ugyanezen munkával még fokozottabb eredményt fog elérhetni. A pénzügyi eredmény tekintetében azonban nagy optimizmussal nem tudunk a jövőbe nézni. Nézetünk szerint addig, míg Magyarországon rokkantbiztosítás nem lesz, a betegség esetére való biztosítási helyzete rózsássá sohasem fog válni.

Egyház által házilag végzett építkezésnél alkalmazottak biztosítási kötelezettség alá esnek. Az országos pénztár elnöksége 53136/912. sz. határozatával szemben ellenálláspontra helyezkedett s ezen álláspontját arra alapította, hogy az egyház, mint iskolaépítő, által felfogadott munkások és alkalmazottak az 1907: XIX. t.-c. 1. §. 13. pontja alapján tagjai az országos pénztárnak.

Az olasz állami életbiztosítás. Bámulatraméltó az a határozottság, amelylyel az olasz kormány a f. évi március 1-én elfogadott állami életbiztosítási törvényt keresztül viszi. Tekintettel arra, hogy az állami életbiztosítási intézet 1913. január 1-én megkezdte működését, már a nyáron megalakították az intézet igazgatóságát. Az igazgatóság első ülésén *Nitti*, kereskedelemügyi miniszter közölte, hogy a kormány a legjelentékenyebb német, francia, angol, olasz, osztrák, magyar és amerikai társulatokkal szerződést kötött oly irányban, hogy ezek olasz biztosítási állományukat az állami intézetnek átengedik. Más intézetekkel még folynak a tárgyalások. Az eddig megkötött szerződésekkel már 300 millióra rugó biztosítási összeg adatott át az intézetnek, s a miniszter reméli, hogy a további tárgyalások az összeget 1 milliárdra fogják felemelni. A magántársulatoknak az olasz területen való tevékenységéről való ezen lemondás nem eshetett ugyan nehezükre, mert a törvény amúgy is csak 10 évi időt engedett számukra a további tevékenység kifejtésére s megköveteli, hogy minden új biztosítással kapcsolatban az állami intézetnél egy 40%-os viszontbiztosítást kössenek. Az állami biztosító intézet a nyereségrészesedéssel kötött s átvállalt biztosításokat a biztosítási díj megfelelő mérséklésével nyereségrészesedés nélküli biztosításokká fogja átalakítani, mert nyereségkiosztásnak az intézetnél nem lesz helye, hanem az általa elért összes nyereség a munkásság agkori biztosítását szolgáló nemzeti pénztár létesítésére fog fordíthatni.

Részvénytársasági alkalmazottak biztosítási kötelezettség alá esnek, ha részvényesei is a társulatnak. Az alkalmazottak nyereségrészesedésének világszerte terjedőben levő alakjával, a munkásrészvénytársasággal kapcsolatos érdekes munkásbiztosítási kérdés foglalkoztatta legutóbb az országos pénztár elnökségét. Egyik kerületi pénztár ugyanis az o. p. véleményét kérte arra nézve, hogy a biztosított igazgatósági tagok sorában helyet foglaló két tagja, kik egy részvénytársaság részvényesei és egyúttal alkalmazottai lettek, megtarthatják-e igazgatósági tagságukat. Az o. p. elnöksége 66516/912. sz. határozatával úgy döntött, hogy a részvénytulajdonosi minőség a biztosítási kötelezettségen nem változtat. A határozat indoklásából közöljük a következőket:

„Az elnökség mindenekelőtt a biztosítási kötelezettség kérdésének tisztázását tartotta szükségesnek, mert csak ez alapon határozhatott a vitássá vált igazgatósági tagság ügyében. M. K.-t és S. V.-t biztosításra kötelezettnek találta az elnökség, mert

nevezettek az 1907: XIX. t.-c. 1. §-ának 1. pontja alá esnek, a pénztár jelentésében pedig semmiféle olyan momentum nem állapítható meg, amely e törvényszerű kötelezettséget kétséssé tenné. Az igazgatósági tagság tárgyában hozott határozatot illetőleg az elnökség az Országos Pénztár alapszabályainak 213. §-ára utal, amelynek értelmében a helyi szervek közgyűlési kiküldötte – és ebből folyólag természetesen igazgatósági tagja is – ezt a minőségét csak akkor veszti el a választási időszak lejártá előtt, ha biztosított tagból munkaadóvá válik. Ez azonban a jelen esetben nem történt, mert nevezettek továbbra is biztosításra kötelezett pénztári tagok maradtak és részvénytulajdonosi minőségük által még nem váltak munkaadókká. Az 1907. XIX. t.-c. 22. §-a értelmében ugyanis „munkaadó az, kinek számlájára az üzem fentartatik”. Már pedig a részvénytársasági üzemet nem az egyes részvényesnek, még csak nem is az összes részvényeseknek, hanem a részvénytársaságnak, mint külön jogalanynak, jogi személynek számlájára tartják fenn. Nyilvánvaló tehát, hogy az 1907: XIX. t.-c. értelmében, – mely a szóbanforgó vonatkozásában a kereskedelmi törvény elveivel is egyezik – a részvénytulajdonosi minőség nem állapítja meg a munkaadói minőséget. A részvénytársaságok, alapszabályaink 8. §-a szerint, a „törvényszerűen képviselőre jogosult vagy meghatalmazott egyetlen személy” által gyakorolják pénztári tagsági jogait, ami szintén azt bizonyítja, hogy pénztári szempontból csak mint az egyes részvényesek személyétől különálló jogalany munkaadó a részvénytársaság és semmi esetre sem munkaadók az egyes részvénytulajdonosok”.

Választott bírósági perek statisztikája. A Munkásbiztosítási Közlöny legutóbbi számában az állami hivatal közzétette a választott bíróságok és az állami hivatal bírói tanácsainak működéséről szóló statisztikai kimutatást. 1911-ben összesen 1157 betegsegélyezési per érkezett az I. fokú bíróságokhoz az 1910. évi 883-mal szemben. Ez 31%-os szaporodását jelenti a betegsegélyezési pereknek akkor, midőn a tagok száma csak 11.3%-os emelkedést mutat. Minthogy 1909-ről 1910-re a betegsegélyezési perek számának növekedése (823-ról 883-ra) 10%-on is alul maradt, azt kell megállapítani, hogy a választott bíróságokat betegsegélyezési ügyekben a tagok mindinkább fokozódó mértékben veszik igénybe. A baleseti perek közül a nem állandó járadék iránti perek száma az állami hivatal 14. sz. elvi határozata folytán még mindig csökkenő tendenciát mutat. 1909-ben 573, 1910-ben 239, 1911-ben pedig már csak 216 volt ezen perek száma. Az állandó járadék iránti perek száma 710 volt. (1910-ben 599.) Az emelkedés 18.5%, míg a baleset esetére biztosított tagok száma 16.2%-al szaporodott. Ez a két szaporodás tehát meglehetősen parallel halad. A választott bíróságokhoz 1911-ben érkezett összes (betegségi és baleseti) perek száma 2083 volt.

A betegsegélyezési pereknek csak 4%-a indult vállalati pénztár ellen, holott a pénztári tagok létszámának sokkal magasabb százaléka, 14.8% van vállalati pénztárakban biztosítva. A vállalati pénztárak hívei ebből azt következtetik, hogy a vállalati pénztárak jobban teljesítik a segélyezést, azért kevesebb a per; a vállalati pénztárak ellenesei ellenben inkább azt olvassák ki e számokból, hogy a vállalati pénztáraknál a tagok nem igen mernek feleb-

bezni, mert félnek, hogy ez munkaviszonyukban fog reájuk káros következményekkel jární. A kerületi pénztárak ellen indított azon 989 betegsegélyezési perből, melyek 1911-ben nyertek befejezést, 486 (49.5%) volt kedvezőbb, 28 (2.9%) kedvezőtlenebb, mint a pénztár határozata, 475 (47.6%) pedig a pénztár határozatát helyben hagyta. A vállalati pénztárak elleni betegsegélyezési perekben a vállalati pénztár határozatai kevésbé mutatkoztak kedvezőknek a tagokra, mint a kerületi pénztáraké, mert a választott bíróságok egyetlen olyan ítéletet sem hoztak, mely a vállalati pénztár határozatánál kedvezőtlenebb lett volna, ellenben az elintézt 36 per közül 22, tehát 64% (a két pénztárnál 49.5%) volt a félre kedvezőbb kimenetelű, mint a pénztár határozata, 12 ítélet (36%) pedig helybenhagyó volt. A baleseti állandó járadék iránti 1911-ben befejezett 597 per közül 374, vagyis 63.4% volt kedvezőbb; 5, vagyis 0.8% kedvezőtlenebb mint a pénztári határozat. 218 ítélet, vagyis 35.8%, helyben hagyó volt.

Az állami munkásbiztosítási hivatalhoz érkezett perek statisztikája csak 1910. év végéig terjed. Megállapítható e statisztikából, hogy 1910-ben több betegsegély és állandó járadék iránti fellebbezést adtak be a hivatalhoz, mint 1908-909-ben együttvéve. Betegsegélyezési ügyekben 270 (908-9-ben együtt 194) állandó baleseti járadék-ügyekben 170 (908 és 909-ben 84) fellebbezés érkezett a hivatalhoz. A 270 betegsegélyezési fellebbezés közül elutasított 6, az I. bírói ítéletet helybenhagyó ítéletre vezetett 140 (tehát több mint 50%), megváltoztatásra és feloldásra 124. A 170 baleseti fellebbezés közül elutasított 5, helybenhagyó ítéletre vezetett 80, megváltoztatásra és feloldásra 85

Elhalt sérültek boncolása. Tekintettel arra, hogy a halálos balesetet szenvedett tagoknál a baleset és a halál közötti okozati összefüggés megállapítása szempontjából elsődrendű jelentőségű, hogy az elhalt tag felboncolása útján a halál valódi oka a lehető legpontosabban megállapítható, az országos pénztár orvosi ügyosztályának javaslata alapján elhatározta, hogy felterjesztéssel fordul az állami munkásbiztosítási hivatal felé a kereskedelmi miniszterhez, hogy a belügyminiszterrel egyetértőleg való eljárása útján megfelelő módon gondoskodás történjék arról, hogy a balesetet szenvedett pénztári tagok felboncoltassanak s a boncoláshoz a pénztár orvosa is meghívást nyerjen. A kerületi pénztáraknak pedig kötelességévé fog tétetni, hogy az ilyen halálos balesetekről az országos pénztárnak jelentést tegyenek; az országos pénztár indokolt esetekben szakorvosát fogja kiküldeni a boncoláshoz.

A németbirodalmi biztosítási törvény hatása a gyógyszerészeire. Dr. A. Springfeld, osnabrücki titkos tanácsos (orvos) rendkívül érdekes tanulmányt írt e tárgyról a „Zeitschrift für Medizinalbeamte” című orvosi szaklapba. Minthogy tanulmánya hazai viszonyaink szempontjából is érdekes, azt kivonatossan a következőkben közöljük: Az új munkásbiztosítási törvény végrehajtása után 20 millió ember lesz Németországban biztosítva, s ha a biztosítást a családtagokra is kiterjesztik, úgy a német népnek több mint fele ingyen fog gyógyszert kapni. A betegsegélyezésről szóló régi törvény életbeléptetésénél szerzett tapasztalatok szerint a biztosítás behozatalával a biztosítottak gyógyszerfogyasztása megkétszereződik, vagyis a jövőben a jelenleg nem biztosított személyekre fejenként eső 2 márka az

újonnan biztosítottaknál fejenként 4 márkára fog emelkedni. Minthogy a gyógyszertárak eladási ára Németországban jelenleg a forgalom nyolcszorosa, az új birodalmi biztosítási törvény életbeléptetésével járó forgalmi többlet következtében az összes németországi gyógyszertárak értéke együttvéve 420 millió márkával fog emelkedni. Az eladható jogosítványokkal bíró gyógyszerészek gyógyszerárakat hamarosan el fogják adni, hogy a forgalmi emelkedésből eredő tőkét máshol kamatoztassák, — de viszont egy náluk sokkal súlyosabb terhekkel küzdő utódot fognak a gyógytárban visszahagyni. Így aztán az utód tiszta jövedelme gyakran kedvezőtlen arányba kerül a befektetett tőkéhez képest. A gyógyszertár birtokosa ez a körülmény kényszeríti arra, hogy az eladásra nyíló kedvező alkalomig rablógazdaságot folytasson, a kiadásoknál takarékoskodjék, de a forgalmat, mint az eladási ár alapját, mesterségesen növelje. Nyílt és titkos kuruzslás, titkos szerek gyártása s az azokkal való kereskedés s mindenféle járulékos üzletek vonatnak be a forgalom növelésére irányuló akcióba. A gyógyszerésznek nem marad már ideje arra, hogy az áruk minőségét megvizsgálja. Ez a vizsgálat pedig annál inkább szükséges volna, mert a nagy kamatterhek sokszor silányabb természetű áru beszerzésére kényszeríti a gyógyszerészt. Végül azután felhangzik a gyógyszertars felemelése iránti követelés, hogy a felemelt taksa lehetővé tegye a gyógytárak értékelkedésével járó kamatterhek viselését. A gyógyszerek mindinkább emelkedő árai a droguisták, különösen a gyógyszerészi képzettséggel bíró droguisták üzletébe hajtja a publikumot. A gyógytár forgalmának minden emelkedése mindjobban veszélyezteti a gyógyszerkiszolgálás biztonságát és megdrágítja a gyógyszerek árát. A fiatal gyógyszerészi generációt a viszonyok vagy kiszorítják a foglalkozásból vagy kényszerítik arra, hogy a gyógytártökéseknek örök robotmunkát teljesítsenek. A publikum pedig azokért az újabb milliókért, amelyeket a gyógyszerészeknek juttat, jutalmul a gyógyszertars újabb és újabb felemelését kapja, noha a gyógyszertarsa a 2700 porosz patikában már ma is 400 millió márka „ideálérték” (a gyógytárak vételára révén befektetett tőké) kamatoztatását kell, hogy fedezze. Mindezen bajok dr. Springfeld szerint a gyógyszer-tárak elidegeníthetőségéből származnak. Midőn a szociálpolitikai törvények a gyógyszerészeknek évről-évre emelkedő bevételeket hoztak, a porosz kormány a további üzérkedésnek azzal igyekezett gátat vetni, hogy a gyógytári engedély 10 évi elidegeníthetlenségét hozta be. Ezzel azonban csak az állami ajándékokkal való még kiterjedtebb határidős üzletnek nyitott teret, ami végre kényszerítette őt arra, hogy 1894-ben az újonnan adandó koncessziók elidegeníthetlenségét mondja ki. Az elidegeníthető gyógytárak azonban még mindig túlnyomó számban vannak az el nem idegeníthetők fölött. A gyógytárak árának az új törvénytől várható forgalomemelkedés révén való további emelkedése és az ebből eredő károk ellen csak egy hathatós védekezési mód van: mindenütt szaporítani a gyógyszertárakat, ahol megfelelő forgalomemelkedés történt. A gyógytárak megfelelő szaporítása azonban az érvényben álló szabályok és közigazgatási apparátus mellett nem várható. Ha komolyan akarnák venni az illetékes körök a gyógytáraknak a forgalom és a népesség arányában való szaporítását, úgy a gyógytári engedélyek kiadását egy

független bíróság hatáskörébe kellené utalni s ezt a bíróságot pontosan körülírt jogszabályokhoz kötni.

Más mód volna a gyógyszerészet szabadon üzhető foglalkozássá tenni, miként ez Franciaországban, Olaszországban és Angliában van. Dr. Springfield szerint, ha a gyógyszerészek kellő képzéséről gondoskodás történik, ezen rendszer megfelel a szükséges követelményeknek. De sok szempont szól az állami és községi gyógyszertárak rendszere mellett, amely rendszer a szabad verseny rendszerénél jobb annyiban, hogy a gyógyszerészet nem válik tisztán ipari jellegűvé. Az állami és községi gyógyszertárak rendszerével el lehet érni a gyógyszerek olcsóbbodását. A mai gyógyszertaksa, mely eladósodott gyógyszerészek gazdasági viszonyaikhoz van szabva, az általános viszonyokhoz mérve túl magas, ami abból látható, hogy az elidegeníthetetlen gyógyszertárak igen magas jövedelmet hoznak. A községeknek kellene megakadályozniuk, hogy lakosságuk nagy részét néhány gyógytári tőkepénzes magas egészségügyi adóval terhelje és ezzel a munkásbiztosítási törvény életbeléptetését és végrehajtását nehezítse. Minthogy az új biztosítási törvény a betegség esetére való biztosítást oly nagy mértékben kiterjesztette, a gyógyszertaksa és az ezen alapuló gyógyszeradó olyas valami lett, ami, miként a jövedelmi adó, mindenkit érint. A községek szociális feladata, „hogy gondoskodjanak arról, hogy ez az adó, melyet túlnyomó részben a legszegényebb néposztály fizet, lehetőleg leszállítsák. A gyógyszerészet terén uralkodó tarthatatlan állapotoknak legjobban az vetne véget, ha a községek a jelenlegi forgalmi áron megváltanák az elidegeníthető gyógyszertárakat s ezekkel a további áremelkedéseknek véget vetnének.

Családtagok gyógyvizsegélye. Az ... kásbiztosítási hivatal bírói tanácsa elvi határozatot hozott, melyben kimondotta, hogy családtag részére gyógyvizek kiszolgáltatása nem igényelhető. Minthogy általában a legnagyobb megnyugvással lehet az állami hivatal bírói tanácsainak elvi határozataira tekintenünk, különösen meglep bennünket a 29. sz. elvi határozat, mely az eddig izoláltan állott 18. sz. elvi határozattal párosan merev grammatikai magyarázat alapján jut el a többi elvi határozatok szellemével annyira ellentétben levő tételéhez. Nincs szükség bővebb jogászki kifejtésére annak, hogy a meghozott elvi határozat miért nem kielégítő; csak el kell olvasni az elvi határozat indokolását, s mindenekelőtt világos lesz, hogy ennek az indokolásnak az élére azt kellett volna írni, hogy a családtagoknak jár a gyógyviz. Minthogy a törvénymagyarázat mindenkor a törvényhozó intencióit kell, hogy kutassa, majdnem sértés a törvényhozóra a 29. sz. elvi határozatban foglalt magyarázat, mely azt az intenciót tulajdonítja a törvényhozónak, hogy akkor, midőn előírta a családtagok segélyezését, azoknak a szükséges orvosi és gyógyszersegélyvel, valamint gyógyászati segédeszközökkel való ellátását, akkor éppen a gyógyszernél gazdaságilag gyakran olcsóbb és orvosilag hatékonyabb gyógyvizsegélyt kívánta volna megtagadni tőlük, csak azért, mert „családtagok” s nem „tagok”. A segélyek megállapításánál a törvényhozó két érdek kiegyenlítésére törekszik: a biztosítottak segélyezési érdekeinek a pénztár, (illetve az abban egyesített fizető érdekeltység) pénzügyi érdekeivel való kiegyenlítésére, A családtagok

gyógykezelésének kötelezettségét előírni egyrészt, a sikeres gyógykezelés egyik gyakran nélkülözhetetlen s gazdaságos tényezőjét pedig kizárni, másrészt – éppen a pénztár érdekében nem lehet, mert az a pénztárt akadályozná abban, hogy segélyezési kötelezettségét a legjobban s egyúttal a leggazdaságosabban is teljesíthesse. A törvényhozóról pedig nem tételvezhető fel, hogy a családtagokat meg akarta volna fosztani egy segélyezési tényezőtől, melynek nyújtása a pénztárak érdekében.

A merev jogmagyarázat mindig téves eredményre visz. A merev jogmagyarázat a jogszabályokból, melyek azért készültek, hogy a különböző személyeket, intézményeket és érdekeket egy üdvös cél szolgálatára összefűzve előre hajtják, bilincseket csinál, mely a jogszabályalkotásnál szem előtt tartott cél kielégítésétől az embereket visszatartja. Különben az állami hivatal bírói elvi határozatai a bíróságokra nem kötelezők, s nem kötelezők a pénztárakra sem. Ennek dacára az eddigi elvi döntések túlnyomó részben ma már jogszabályok hatásával bírnak, mert meggyőző erejüknél fogva azt az összes tényező elfogadták. Alig hisszük, hogy a 29. sz. elvi határozat is ilyen hatással járna. A pénztárak belátásuk szerint fognak eljárni s ha meg fogják adni a gyógyvizsegélyt a családtagoknak, úgy per sem származhatik az ügyből s így nem is lesz alkalma a bíróságnak az elvi határozatával ellenkező gyakorlatot újabb Ítéletek kényszerítő erejével az elvi határozatban megjelölt mederbe terelni. Ez a fent vázolt materiális okok mellett formális okokból is eltévesztettnek mutatja azt, hogy a családtagok gyógyvizsegélyének megtagadására elvi határozat hozatott.

Felelős szerkesztő: **Dr. LÁNCZI JENŐ.**